

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Jazykový a slohový rozbor vybraného textu
(množiny textů)

(Linguistic and stylistic analysis of a selected
text)

Vedoucí práce: doc. Mgr. Robert Adam, Ph.D.

Autorka práce: Michaela Šnajdrová

Potoční 491, Plasy 331 01

B ČJ-NJ

prezenční

Rok dokončení práce: 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze bakalářské práce je identická s její tištěnou podobou.

V Plasích

.....

.....

Michaela Šnajdrová

Ráda bych tímto poděkovala doc. Mgr. Robertu Adamovi,
Ph.D. za jeho čas, trpělivost a rady, které mi v průběhu
zpracování bakalářské práce věnoval.

.....
Michaela Šnajdrová

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Text k rozboru	2
3	Syntaktický rozbor	8
3.1	Rozbor větný - závislostní.....	8
3.2	Rozbor větný - valenční	14
3.3	Rozbor souvětí	15
4	Lexikální rozbor	19
4.1	Frekvence užití	19
4.2	Příslušnost k různým útvarům národního jazyka	20
4.3	Příslušnost ke stylovým vrstvám.....	20
4.4	Původ slov.....	21
4.5	Citový příznak.....	21
4.6	Časový příznak.....	22
4.7	Slovotvorba	22
5	Morfologický rozbor	27
5.1	Morfologie.....	27
5.2	Morfematika.....	33
6	Fonetický a grafický rozbor	36
7	Stylistický rozbor	41
8	Pragmatický rozbor	45
9	Závěr	47
10	Použitá literatura	49
11	Resumé.....	50
12	Summary	51
13	Klíčová slova.....	52

1 Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala jazykový a slohový rozbor textu obsahujícího návod, jak cestovat s králíkem. V následujících kapitolách bude uveden nejprve samotný text, a pak bude postupně zkoumán od rozboru syntaktického přes rozbor lexikální a morfologický, až k rozboru fonetickému a stylistickému. Na závěr bude zařazen i rozbor pragmatický.

V prvním, syntaktickém rozboru bude uvedeno několik grafů vět a souvětí, a to jak z hlediska závislostní, tak i valenční syntaxe. V následujícím, lexikálním rozboru se práce zaměří na použitou slovní zásobu, která se bude dále dělit podle frekvence užití, příslušnosti k různým útvarům národního jazyka, příslušnosti ke stylovým vrstvám, dále podle původu slov a případného citového příznaku a v neposlední řadě i podle časového příznaku. V práci bude uveden i krátký popis slovtvorby. Další rozbor, kterým se bude práce zabývat, je rozbor morfologický. Zde budou vyjmenovány převažující použité slovní druhy a u některých slov bude pro příklad uvedena jejich stavba a jejich vyjadřované morfologické kategorie. Další bude rozbor fonetický, kde budou jednotlivé hlásky ve slovech rozděleny podle hláskového systému. Předposlední bude rozbor stylistický, kde budou uvedeny funkční styly, které jsou v textu použity, a budou vyjmenovány prostředky, které daný funkční styl definují, včetně případných nejasností v přesném zařazení. V posledním, pragmatickém rozboru se práce bude zabývat hlavní myšlenkou textu, záměrem autorky a očekávanou reakcí čtenáře, mimo jiné se pragmatický rozbor zaměří i na shrnutí všech ostatních rozborů a na několik informací o autorce a původu článku.

2 Text k rozboru

Plánování cesty

Pokud nemáme k dispozici auto, základní rozhodování je, zda cestovat vlakem či autobusem. Osobně **preferuji jednoznačně vlaky** - nejsou tak stísněné, zaplněné a především je v nich určitá možnost pohybu.

Dají se otvírat okna nebo v případě potřeby ušáka vynést na chodbičku, což v autobuse zkrátka nejde. Protože možnost větrat nebo

alespoň „utéci do chladu“ je hlavně v létě velmi důležitá, vlak z tohoto srovnání vychází podstatně lépe.

První, co bychom si měli ujasnit před samotnými přípravami, je trasa, kterou pojedeme, a konkrétní spojení. Pokud se jedná o větší vzdálenost, můžou nás čekat dva i více přestupů, a **dobré naplánování cesty** může být neocenitelné.

Z vlastní zkušenosti mohu říci toto: kritická nebývá délka cesty, ale změna prostředí. Ušákovi nebude vadit prosedět ve vlaku několik hodin, budou mu ale vadit přestupy - střídání teplot a střídání prostředí - relativní klid ve vlaku proti přelidněnému a hlučnému nádraží.

Při výběru spojení je tedy vhodné **dbát** nejen **na samotný počet přestupů**, který se může lišit, ale i **na výběr konkrétní přestupní stanice** - rozhodně příjemnější je přestupovat na menším nádraží než na Hlavním nádraží v Praze :-). Podobně je někdy možné vybírat alternativní trasy (např. cestou z Ústí nad Labem na Moravu se lze Praze zcela vyhnout trasou přes Mělník), které nebývají tak vytížené jako hlavní železniční tahy, a někdy mohou dokonce i lépe navazovat. Proto je dobré předem strčit nos do mapy :-), protože internetové vyhledavače spojení vás na tyto možnosti bez cíleného zadání neupozorní. Nezbytné je **počítat s dostatečnou dobou na přestupy**. Podle mého názoru je vhodné, pokud to jde, nechávat si na mezi spojeními **odstup alespoň 20 minut** - což je doba, která pokryje vše od tlačení na nádraží, hledání nástupiště až po desetiminutovou rezervu na zpoždění vlaku (která je celkem obvyklá :-). Je to samozřejmě věcí názoru, ale mou osobní

zkušeností je, že většinou těchto 20 minut vyčerpáme takřka beze zbytku. Roční dobu, kdy cestujeme, bohužel neovlivníme, lze ale ovlivnit denní dobu. Během zimy je lepší cestovat přes odpoledne, v létě naopak vyjíždět co nejdříve ráno; dlouholetí cestující pak mají vychytané i takové maličkosti, jako „špičky“ studentů cestujících ve čtvrtek a pátek, nevyrážejí ve dnech před státními svátky a podobně.

Druhým bodem předcestovní přípravy by mělo být **zjištění přepravních podmínek**. České dráhy přepravují zvířata v přenosných schránkách zadarmo, ale jiní přepravci mohou mít podmínky nastavené jinak. Doporučuji proto vyhledat přepravní podmínky jednotlivých dopravních podniků v případě MHD - bývají snadno dostupné na internetu (např. zlínská MHD přepravuje zdarma zvířata ve schránkách do rozměru 30x50x60cm); pokud jde o linkovou autobusovou dopravu, přepravní podmínky najdete často až v autobusech. Jde se zeptat na autobusovém nádraží na informacích, nicméně na linkách toto řeší až samotní řidiči, kteří vám sami řeknou, zda platíte za zvíře a kolik. Je dobré na linkách předem počítat s placením, ačkoliv jsou řidiči, kteří vás i přes stanovený tarif pošlou s ušatcem zadarmo :-).

Pokud máme vyřešené, čím a jak budeme cestovat, můžeme přistoupit k přípravám.

Výběr přepravky

Velice často zní otázka: „jakou přepravku vybrat pro králíka“? S rostoucí nabídkou a stále atraktivnějším designem můžeme snadno podlehnout pokušení pořídit si pro svého miláčka „trendy“ přepravku, která nám bude ladit ke všemu od slunečních brýlí po kabát :-). Přesto je dobré mít na paměti, že od přepravky bychom měli chtít víc, než jen moderní vzhled, a že některé věci jsou přímo nezbytné.

Jak tedy vybrat správnou přepravku?

1. **volba materiálu** - v souboji klasický plast / moderní látka má rozhodně více výhod plast. Ušák ho neokouše (stačí si připomenout, jak rádi ušáci okusují pelíšky a koberečky) a pokud se v přepravce vyčůrá, plast močí nenasákne a jde snadno umýt.
2. **prodyšnost** - uzavřené látkové tašky mohou být příliš neprodyšné a mohou se na slunci samovolně ohřívat, což zejména v teplejších měsících rozhodně není vhodné.

Plastové přepravky se neohřívají a díky průduchům výborně větrají. Naopak v zimě přes průduchy táhne, což ale lze snadno vyřešit zakrytím ručníkem nebo dekou.

3. **stabilita** - často opomíjená. Mnozí mi jistě dají za pravdu, že ušáci nemají rádi zvedání, přenášení a vůbec nejistou „půdu pod tlapičkami“; je snadné si odvodit, že mnohem příjemnější jim bude sice kývající, ale přesto „pevná podlaha“ z plastu, než měkké, propadající se dno tašky.
4. **otvírání** - vhodné je otvírání zeshora, které ocení zejména majitelé bojácných králíků při cestě na veterinu. Pokud je ušák smířený s klasickými dvířky a umí je proskakovat (či se jimi nechat vytáhnout), pak se bez vrchního otvírání můžeme obejít.
5. **západky** - věc zdánlivě bezvýznamná, leč v praxi dovede velmi zkomplikovat život - pokud západky nesedí, vypadávají z přepravky nebo se dokonce samovolně otvírají, nebo je jich prostě jen příliš mnoho. Obecně platí, že čím méně západek, tím lépe - přepravka by měla být snadno a rychle složitelná a totéž platí pro otvírání a zaklapávání dvířek, které navíc musí být naprosto bezpečné a spolehlivé.
6. **popruh přes rameno** - pro odlehčení může být výhodný, ale opět je nutné si uvědomit, že ušák potřebuje především vodorovnou plochu pod nohama - přepravka by se neměla na popruhu jakkoliv natáčet.
7. **výklopný výběh** - věc, kterou nelze nazvat jinak než zvrhlostí v cestovním vybavení :) Aneb pokud si myslíte, že na nádraží či ve vlaku budete „vyklápět“ okénko svému miláčkovvi a on v něm bude spokojeně odpočívat, doporučuji se velmi rychle probudit :))

Velikost vhodné přepravky se samozřejmě odvíjí od velikosti ušáka - pro cca dvoukilového králíka je **ideálem přepravka kolem 50cm**, která by měla stačit na to, aby si v ní ušák pohodlně lehl.

Co s sebou?

Pokud se chystáme na cestu trvající tři a více hodin, nastává těžké rozhodování, co vzít s sebou. Zezačátku patrně budete vozit kompletní výbavu „pro jistotu“, ale může se stát, že časem dojdete k poznání, že ji vozíte zcela zbytečně.

Základní výbava, se kterou jsme začínali, zahrnovala nakrájenou zeleninu a ovoce na cestu a čistou vodu s mističkou na pití. Za řadu šestihodinových cest se mi ale nikdy nepodařilo, že by si ušák něco vzal nebo se napil, proto jsme obojí časem odbourali úplně. Místo zeleniny se s ušákem během cesty dělíme o jablíčko, které je sem tam ochotný si vzít :-) **Malá lahvička s vodou ale může být užitečná** - může se stát, že se neplánovaně ocitnete v horkém a nevětraném přeplněném vlaku, kde ušákovi velice pomůže, pokud mu ochladíte ouška navlhčeným kapesníkem.

Několikrát jsem potkala lidi, kteří cestují - třeba jen na veterinu - s přepravkou vyplněnou senem. Můj osobní názor je ten, že to není příliš šťastné řešení - kromě toho, že seno padá všude kolem, není vhodné ani jako podestýlka - rozhodně nenasaje moč a nedá se předpokládat, že by bylo příliš pohodlným pelíškem. Pokud jde o jídlo - pokud ušák nejí ani na dlouhých cestách, pochybuji, že bude uždibovat seno cestou na veterinu.

Ideální je **vystýlat přepravku starým ručníkem nebo dekou**, v zimě v několika vrstvách - dobře izolují proti průvanu, nasáknou moč a bonusem je, že ušák si je může přetvořit k obrazu svému :-).

V chladných měsících rovněž nastává otázka, jak přepravku zaizolovat nebo ohřát - nápady jsou různé, od teplé pet lahve až po vaky na přepravky... záleží na opatrnosti každého majitele. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že běžné cesty se dají zvládnout i bez nich. Třebaže přestupy v chladnu rozhodně nejsou příjemné a zejména ostrý vítr dovede ušáka trošku profouknout, minimálně vlaky vždy bývají vytápěné a ušák se po nastoupení snadno a rychle zahřeje. Vyzkoušené máme i zvládnutí krizových situací, kdy jsme v teplotách kolem nuly čekali v nevytápěné nádražní hale hodinu a půl na zpožděný vlak - a králík to zvládl možná lépe než já :-).

Tím zhruba cestovní výbava končí, přesto stojí za úvahu ještě jedna maličkost - a sice očkovací průkaz. Rozhodně není nutný, ale v případě náhlého onemocnění ušatce můžete mít lepší pocit při cestě k neznámému veterináři.

Jak se taky dá cestovat...

Následující řádky rozhodně neberte jako návod, jak se chovat ve vlaku! Ale někdy se přece jen dá... :-)

Jedete-li v kupíčku sami a průvodčí (pro jistotu) není nikde v dohledu, nic vám

nebrání nechat ušáka trochu protáhnout. Být zavřený v přepravce bez pohybu není to pravé ani pro pohodu zvířete, ani pro jeho trávení, a tak troškou pohybu můžete ušákovi jediné prospět.

Pokud cestujete poprvé, můžete toto zkusit na sedačce, kde je ušák ve vaší blízkosti; pokud je ušák ostřílený matador, můžete ho vypustit na zemi, kde se rád proběhne.

Otevřete vrátka přepravky a nechte ho vykouknout ven, případně opatrně vyhopkat. Ušák se pravděpodobně po určité době osmělí, bude zkoumat, střídavě vyhledávat vaši blízkost a odbíhat pátrat po okolí. Dost pravděpodobně se poté někde rozplácne a bude si hovět :-)

Pokud je to možné, tento luxus ušákovi dopřejte... většinou jsou nuceni trávit hodiny v přepravce, kde se stěží otočí, a třeba jen deset minut na protažení a proběhnutí má na ušáka naprosto zázračný účinek :-). Počítejte s tím, že možná budete muset posbírat pár bobků (což je jen dobře :-) a hlídat u dveří (nechat se vyhodit průvodčím není nic příjemného), ale ušák si očihne prostředí, zklidní se a opravdu protáhne, což je velké plus.

Závěrem

Jak asi vyplývá z předchozích řádků, vydávat se na delší cesty s králíkem je relativně obtížné, jak pro ušáka samotného, tak na přípravu a především promyšlení cesty. Na jednu stranu, má-li ušák v obou domácnostech už svoje „vybavení“, pak strávit pár hodin ve

vlak je to nejmenší; na stranu druhou, pokud jde o cesty na pouhé dva až tři dny, určitě stojí za úvahu, zda králíka takovým změnám vůbec vystavovat.

Článek určitě nemá být kompletním návodem pro každou situaci, pouze shrnutím našich zkušeností a několika častých dotazů z diskuze. Pokud se rozhodnete s ušákem na cesty vydat, přejeme příjemné spolucestující a dobré zvládnutí cesty. :-)

3 Syntaktický rozbor

Syntax se v první řadě zabývá větou a výpovědí, přičemž *„větou rozumíme abstraktně míněnou, tj. v komunikační situaci nezakotvenou, jazykovou jednotku, již dominuje přísudek (predikát)“*¹ a *„výpovědí rozumíme větu (věty) zakotvenou (pronesenou nebo napsanou) v nějaké konkrétní komunikační situaci“*². Práce se zaměří nejprve na větný rozbor z pohledu závislostní syntaxe, poté na větný rozbor z pohledu valenční syntaxe a nakonec na rozbor souvětí. U každé kapitoly bude uvedena jak část teoretická, tak i část praktická.

V textu jsou použita především souvětí a jen velmi málo vět jednoduchých. U kapitoly „Výběr přepravky“ autorka použila pro větší přehlednost číslování odstavců a popsala výhody a nevýhody jednotlivých přepravek.

3.1 Rozbor větný - závislostní

Závislostní syntax se zabývá vztahy mezi jednotlivými větnými členy ve větě, přičemž jako první se vždy určuje podmět a přísudek, které dohromady tvoří základní skladební dvojici a shodují se v rodě a čísle.

Podmět *„je člen predikační dvojice mluvnicky nezávislý, o němž se přísudkem něco tvrdí“*³ a ve větě je zpravidla v nominativu. Vyjádřen bývá nejčastěji podstatným jménem, činným nebo trpným infinitivem a vedlejší větou podmětnou. Ve větě může být i ve formě subjektu nevyjádřeného či subjektu zájmenného, který bývá *„výsledkem pronominalizace plného pojmenování v předcházejícím kontextu“*⁴.

Přísudek je *„člen věty, kterým se o někom/o něčem něco říká, tj. jímž se přisuzuje někomu/něčemu nějaká vlastnost, stav, změna nebo činnost, popř. se zároveň signalizuje vztah někoho/něčeho k někomu/něčemu“*⁵ a celkově tvoří základ věty: *„Věta nemusí mít*

¹ Příruční mluvnice češtiny, str. 369

² Příruční mluvnice češtiny, str. 371

³ Čeština - řeč a jazyk, str. 287

⁴ Čeština - řeč a jazyk, str. 287

⁵ Příruční mluvnice češtiny, str. 396

*podmět, ale každá věta musí mít přísudek.*⁶ Existují dva druhy přísudku, a to přísudek slovesný, který se dále dělí na přísudek jednoduchý, složený a souslovný, a pak přísudek slovesně-jmenný.

Ve větě ovšem mohou být i takzvané rozvíjející větné členy, a to přívlastek, předmět, příslovečné určení a doplněk. Přívlastek *„je výraz, který přímo závisí na substantivu v jakékoli větněčlenské platnosti“*⁷. Na rozdíl od ostatních větných členů je členem takzvané nominální skupiny, což znamená, že není vázán na sloveso. *„Z hlediska formy se tradičně rozlišuje přívlastek shodný a neshodný.“*⁸

Další rozvíjející větný člen je předmět, latinsky objekt. V tomto případě se jedná o *„rekční (vazebné) doplnění slovesa nebo dějového adjektiva“*, které *„determinuje svůj řídicí člen jako jeho nutné významové doplnění a je jím tvarově určován“* a *„bývá vyjádřen skladebním podstatným jménem, infinitivem nebo vedlejší větou“*⁹.

Příslovečné určení (adverbiale) je *„nevazebné určení slovesa, adjektiva či adverbia“*¹⁰. Existují různé druhy příslovečného určení, například PU místa, času, způsobu, míry, výsledku děje, prostředku a nástroje, původu, původce, průvodních okolností, příčiny, účelu, podmínky a přípustky. Na každé příslovečné určení se dá zeptat specifickou otázkou, podle které jednotlivé druhy rozpoznáváme (např. místa - kde, kam; času - kdy, za jak dlouho; ...).

Poslední z rozvíjejících větných členů je doplněk, *„větný člen vztahující se ke slovesnému/slovesně-jmennému přísudku nebo k slovu od něho odvozenému a zároveň ke jménu ve funkci podmětu nebo předmětu“*¹¹.

⁶ Čeština - řeč a jazyk, str. 287

⁷ Příruční mluvnice češtiny, str. 490

⁸ Příruční mluvnice češtiny, str. 490

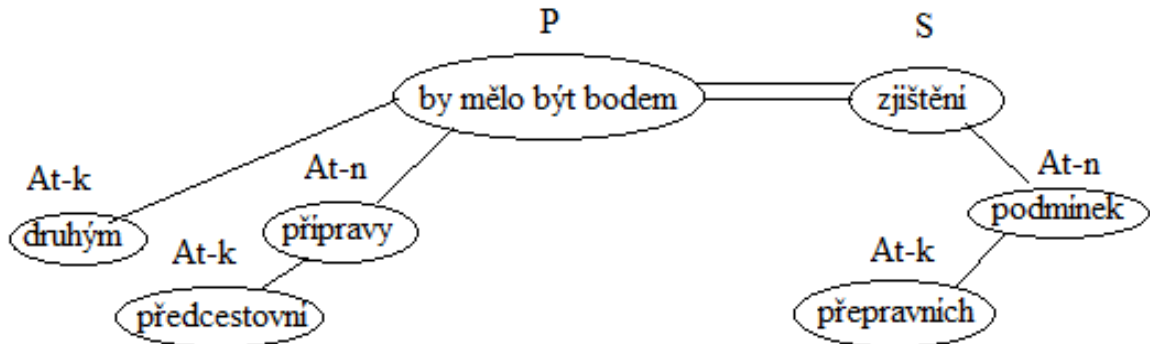
⁹ Čeština - řeč a jazyk, str. 293

¹⁰ Čeština - řeč a jazyk, str. 294

¹¹ Čeština - řeč a jazyk, str. 296

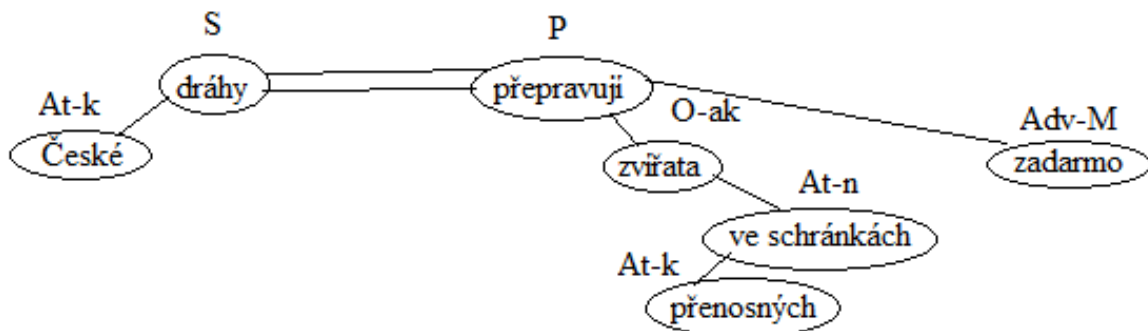
Rozbory:

1) Druhým bodem předcestovní přípravy by mělo být zjištění přepravních podmínek.

- druhým bodem -> dominace, kongruence
- bodem přípravy -> dominace, rekce
- předcestovní přípravy -> dominace, kongruence
- by mělo být zjištění -> predikace, kongruence
- zjištění podmínek -> dominace, rekce
- přepravních podmínek -> dominace, kongruence

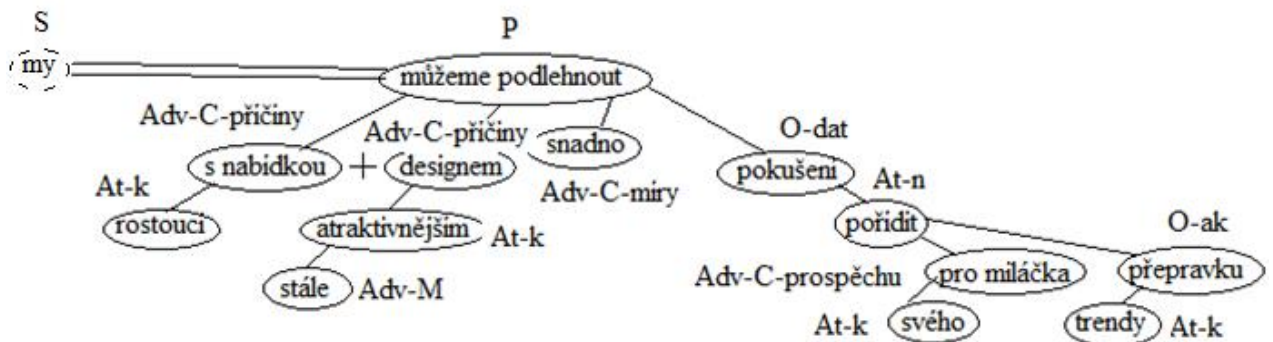
2) České dráhy přepravují zvířata v přenosných schránkách zadarmo.

- české dráhy -> dominace, kongruence
- dráhy přepravují -> predikace, kongruence
- přepravují zvířata -> dominace, rekce

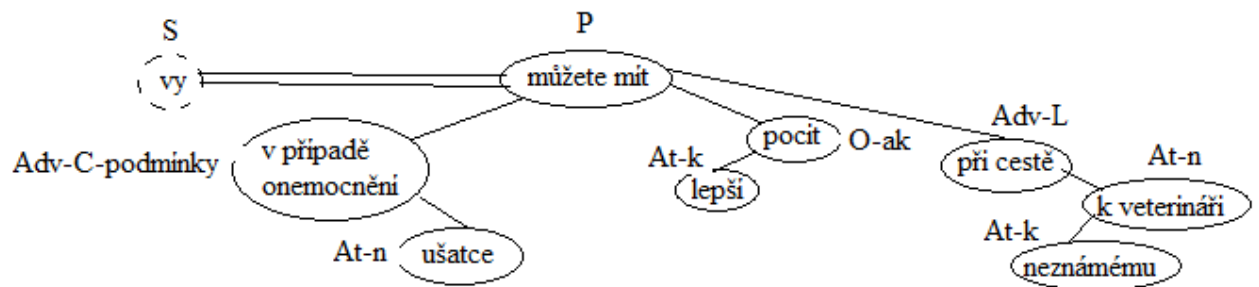
- zvířata ve schránkách -> dominance, adjunkce
- přenosných schránkách -> dominance, kongruence
- přepravují zadarmo -> dominance, adjunkce

3) S rostoucí nabídkou a stále atraktivnějším designem můžeme snadno podlehnout pokušení pořídit si pro svého miláčka „trendy“ přepravku.

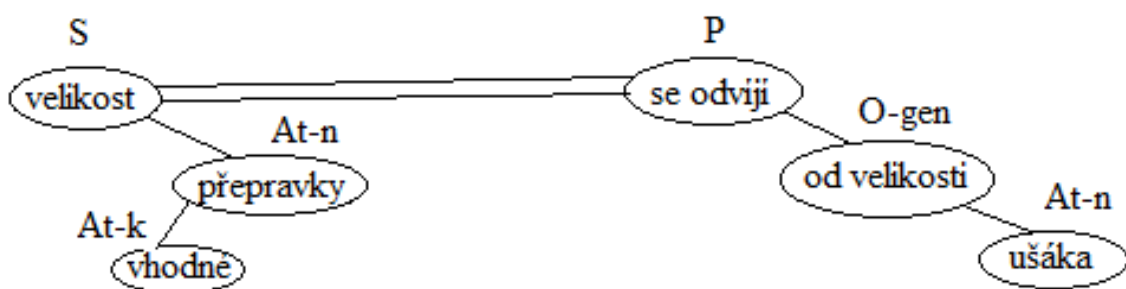
- s rostoucí nabídkou -> dominance, kongruence
- s nabídkou a designem -> zmnožení, koordinace
- atraktivnějším designem -> dominance, kongruence
- stále atraktivnějším -> dominance, adjunkce
- my můžeme podlehnout -> predikace, kongruence
- snadno podlehnout -> dominance, adjunkce
- podlehnout pokušení -> dominance, rekce
- pokušení si pořídit -> dominance, adjunkce
- pořídit pro miláčka -> dominance, adjunkce
- svého miláčka -> dominance, kongruence
- pořídit přepravku -> dominance, rekce
- trendy přepravku -> dominance, kongruence
- s nabídkou a designem můžeme podlehnout -> dominance, adjunkce

4) V případě onemocnění ušatce můžete mít lepší pocit při cestě k neznámému veterináři.

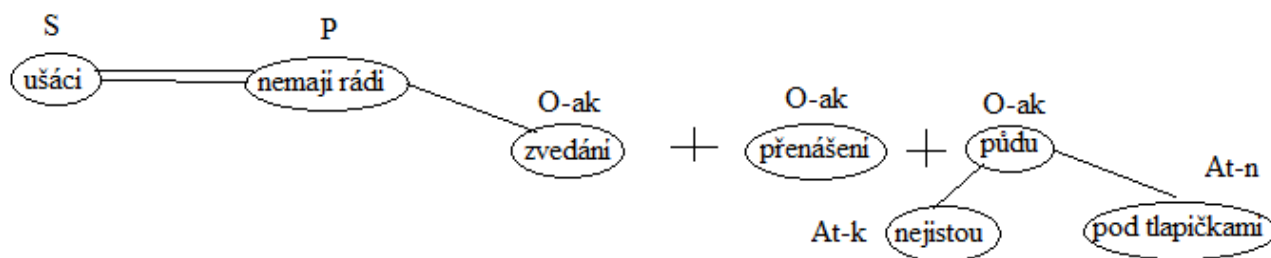
- vy můžete mít -> predikace, kongruence
- můžete mít pocit -> dominance, reke
- lepší pocit -> dominance, kongruence
- v případě onemocnění můžete mít -> dominance, adjunkce
- onemocnění ušatce -> dominance, reke
- můžete mít při cestě -> dominance, adjunkce
- při cestě k veterináři -> dominance, adjunkce
- neznámému veterináři -> dominance, kongruence

5) Velikost vhodné přepravky se samozřejmě odvíjí od velikosti ušáka.

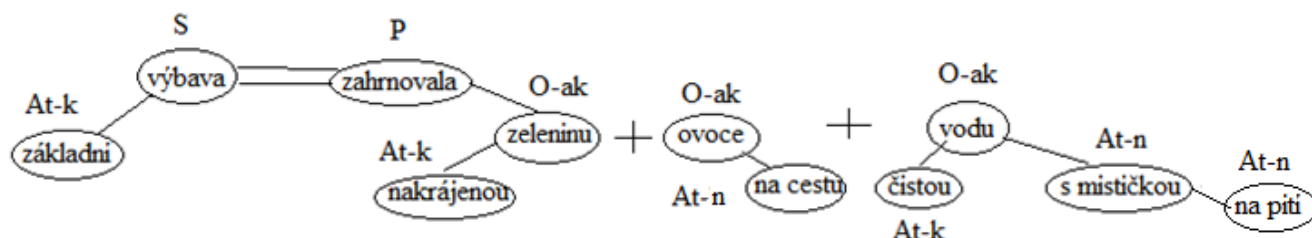
- velikost se odvíjí -> predikace, kongruence
- odvíjí se od velikosti -> dominance, reke
- velikosti ušáka -> dominance, reke
- velikost přepravky -> dominance, reke
- vhodné přepravky -> dominance, kongruence

6) Ušáci nemají rádi zvedání, přenášení a vůbec nejistou půdu pod tlapičkami.

- ušáci nemají rádi -> predikace, kongruence
- nemají rádi zvedání, přenášení a půdu -> dominace, rekce
- nejistou půdu -> dominace, kongruence
- půdu pod tlapičkami -> dominace, adjunkce
- zvedání, přenášení a půdu -> zmnožení, koordinace

7) Základní výbava zahrnovala nakrájenou zeleninu a ovoce na cestu a čistou vodu s misticčkou na pití.

- výbava zahrnovala -> predikace, kongruence
- základní výbava - dominace, kongruence
- zahrnovala zeleninu a ovoce-> dominace, rekce
- zeleninu a ovoce -> zmnožení, koordinace
- nakrájenou zeleninu -> dominace, kongruence
- zeleninu a ovoce na cestu -> dominace, rekce
- zeleninu a ovoce a vodu -> zmnožení, koordinace
- čistou vodu -> dominace, kongruence
- vodu s misticčkou -> dominace, adjunkce

- vodu na pití -> dominance, adjunkce

3.2 Rozbor větný - valenční

Valence je „vlastnost sloves (ale i jiných dějových slov) vázat na sebe další výrazy, a to v jistých tvarech“¹², přičemž některé výrazy na sebe mohou vázat „jistý počet syntaktických pozic (větných členů)“¹³.

„Valenční potenciál slovesa v pozici predikátu vytváří základovou větnou strukturu (ZVS), která se dá obecně (v abstraktní formě) vyjádřit tzv. gramatickým větným vzorcem“¹⁴, v jehož středu stojí predikát ve formě označované jako verbum finitum. Každý gramatický větný vzorec obsahuje levovalenční a pravovalenční aktanty.

Rozbory:

- 1) Osobně preferuji jednoznačně vlaky. (Sn) - VF - Sak
- 2) ...ušák potřebuje především vodorovnou půdu pod nohama. Sn - VF - Sak
- 3) Velikost vhodné přepravky se samozřejmě odvíjí od velikosti ušáka. Sn - VF - od Sgen
- 4) Místo zeleniny se s ušákem během cesty dělíme o jablíčko. (Sn) - VF - o Sak - Sinstr
- 5) ...zejména ostrý vítr dovede ušáka trošku profouknout ... Sn - VF - Sak/INF
- 6) ... minimálně vlaky vždy bývají vytápěné, ... Sn - VFcop + PRED
- 7) ...králík to zvládl možná lépe než já. Sn - VF - Sak
- 8) ...nic vám nebrání nechat ušáka trochu protáhnout. Sn - VF - Sdat - v Slok/INF
- 9) Ušák se pravděpodobně po určité době osmělí, ... Sn - VF
- 10) Článek určitě nemá být kompletním návodem pro každou situaci, ... Sn - VFcop + PRED

¹² Čeština - řeč a jazyk, str. 329

¹³ Příruční mluvnice češtiny, str. 386

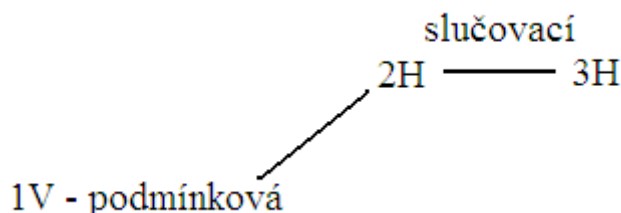
¹⁴ Čeština - řeč a jazyk, str. 332

3.3 Rozbor souvětí

Jak již nadpis prozrazuje, tato kapitola se bude zabývat souvětími použitými v rozebíraném textu. Souvětí samo o sobě je „*syntaktická jednotka skládající se ze dvou (nebo více) vět spojených ve vyšší mluvnický i obsahový celek, v němž věty ztrácejí svou intonační samostatnost*“¹⁵. Může být buď souvětí souřadné (parataktické), přičemž „*paratakticky bývají spojeny především věty, jejichž obsahy jsou na sobě významově nezávislé, ale existuje mezi nimi významový poměr*“ a „*žádná z vět se nezačleňuje do jiné věty jako její větný člen*“¹⁶, nebo souvětí podřadné (hypotaktické), kdy „*hypotakticky bývají spojeny především věty, jejichž obsahy jsou na sobě závislé*“ a „*jedna z vět se začleňuje do jiné věty jako její větný člen*“¹⁷. Věta, která je začleněná, má název věta vedlejší, a věta, která začleněná není, se nazývá věta hlavní. Vztahy mezi větami jsou buď koordinační, které se dále dělí na poměr slučovací, vylučovací, odporovací a stupňovací, nebo determinační, které se dělí na důvodové, důsledkové a vysvětlovací, anebo adordinační (v rozebíraném textu se vyskytuje velice často, tyto věty jsou od sebe odděleny pomlčkou). Tyto vztahy mohou být vyjádřeny asyndeticky (bez pomoci spojek nebo spojovacích výrazů) nebo syndeticky (s pomocí spojek nebo spojovacích výrazů).

Rozbory souvětí:

1) Pokud se nejedná o větší vzdálenost, můžou nás čekat dva i více přestupů a dobré naplánování cesty může být neocenitelné.

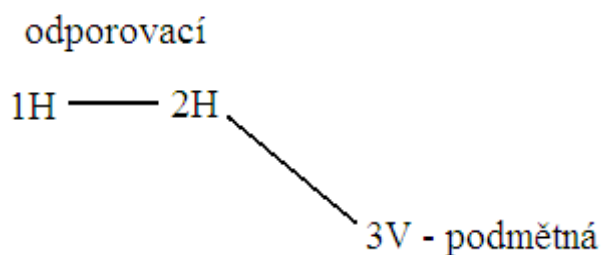

¹⁵ Příruční mluvnice češtiny, str. 554

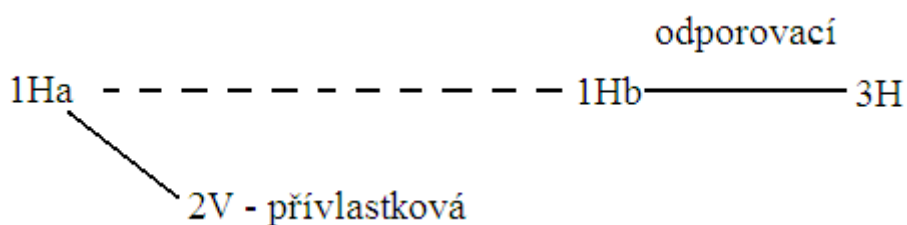
¹⁶ Příruční mluvnice češtiny, str. 555

¹⁷ Příruční mluvnice češtiny, str. 555

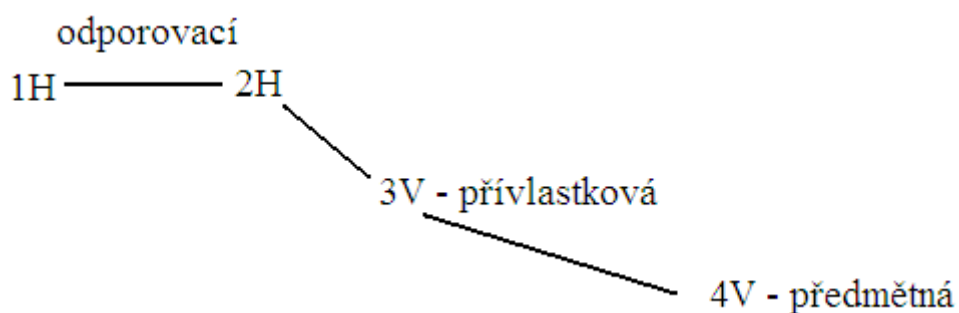
2) Je to samozřejmě věcí názoru, ale mou osobní zkušeností je, že většinou těchto 20 minut vyčerpáme takřka beze zbytku.

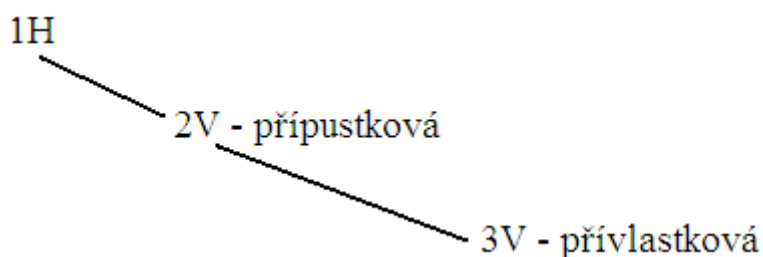
3) Roční dobu, kdy cestujeme, bohužel neovlivníme, lze ale ovlivnit denní dobu.

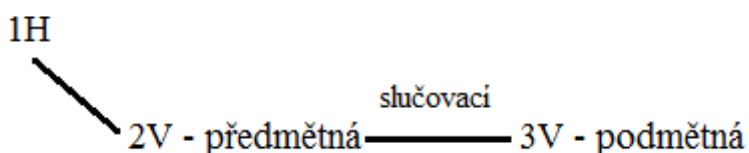
4) Jde se zeptat na autobusovém nádraží na informacích, nicméně na linkách toto řeší až samotní řidiči, kteří vám sami řeknou, zda platíte a kolik.

5) Je dobré na linkách předem počítat s placením, ačkoliv jsou řidiči, kteří vás i přes stanovený tarif pošlou s ušatcem zadarmo.

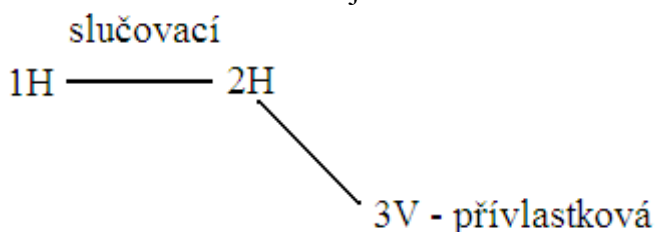

6) Přesto je dobré mít na paměti, že od přepravky bychom měli chtít víc, než jen moderní vzhled, a že některé věci jsou přímo nezbytné.

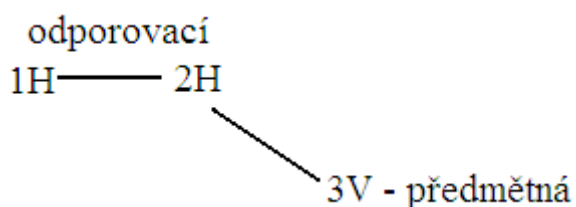

7) Přepravka by měla být snadno a rychle složitelná a totéž platí pro otvírání a zaklapávání dvířek, které navíc musí být naprosto bezpečné a spolehlivé.

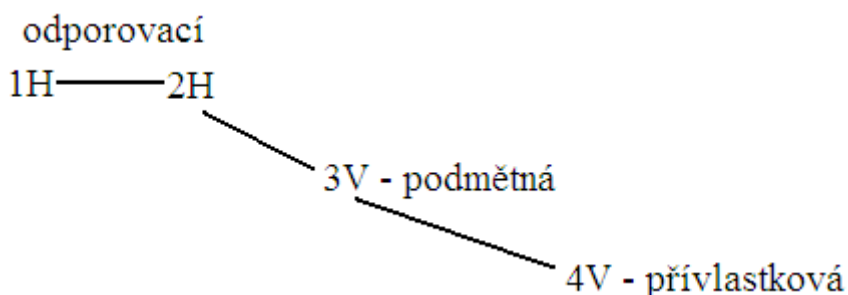
- zde jde o takzvanou větu vedlejší nepravou přívlastkovou

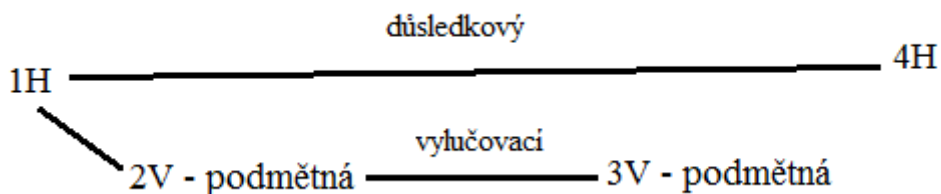
8) Pro odlehčení může být výhodný, ale opět je nutné si uvědomit, že ušák potřebuje především vodorovnou plochu pod nohama.

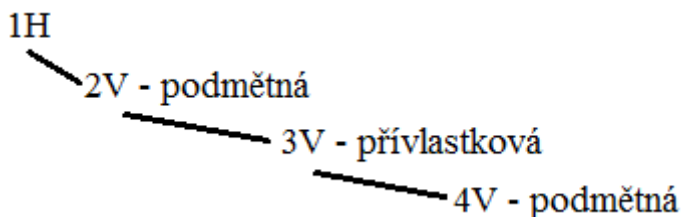
9) Ze začátku patrně budete vozit kompletní výbavu „pro jistotu“, ale může se stát, že časem dojdete k poznání, že ji vozíte zcela zbytečně.

10) Za řadu šestihodinových cest se mi ale nikdy nepodařilo, že by si ušák něco vzal nebo se napil, proto jsme obojí časem odbourali úplně.

11) Může se stát, že se neplánovaně ocitnete v horkém a nevětraném přeplněném vlaku, kde ušákovi velice pomůže, pokud mu ochladíte ouška navlhčeným kapesníkem.

Co se týče celkového shrnutí syntaktického rozboru, text je složen především z různě složitých souvětí a jen velmi zřídka se objevují věty jednoduché. V jedné z kapitol je pro lepší přehlednost použito číslování odstavců. V textu je obsaženo mnoho větných členů, přičemž převažující jsou přívlastky, předměty a příslovečná určení. V několika případech se ve větě vyskytují nevyjádřené a zájmenné podměty.

4 Lexikální rozbor

Lexikologie je věda zabývající se slovní zásobou jazyka, kterou tvoří slova a ustálená slovní spojení. Slovo samo o sobě je „základním prostředkem pro vyjadřování pojmenování (a označování vůbec)“¹⁸. Tato slova se dají rozlišit podle různých hledisek, a to podle frekvence užití, příslušnosti k různým útvarům národního jazyka, příslušnosti ke stylovým vrstvám, podle původu slov, podle citového příznaku a podle časového příznaku, přičemž každé z těchto hledisek bude v práci rozebráno. Na závěr lexikálního rozboru bude uveden a vysvětlen i proces slovotvorby s několika příklady.

*„Centrem slovní zásoby každého jazyka je určité jádro. Obsahuje slova, která pojmenovávají nejdůležitější skutečnosti běžného života, a jsou proto nepostradatelná pro komunikaci. Jádrová slova patří většinou k vývojově nejstarším a zároveň nejstabilnějším jednotkám v celém slovníku.“*¹⁹

4.1 Frekvence užití

Podle frekvence užití se v knize *Čeština - řeč a jazyk (str. 80)* slova dají rozdělit na frekventovaná, řídká, příležitostně utvořená a na takzvaná hapax legomena, což jsou slova, která se vyskytují pouze jednou. Slova frekventovaná se používají v každodenním životě, slova řídká už se používají méně, a slova příležitostně utvořená se vyskytují nejméně. V textu, který tato práce rozebírá, se nacházejí v naprosté většině slova frekventovaná, jako například „vlak“ nebo „cesta“. Žádná řídká ani příležitostně utvořená slova se v textu nevyskytují.

¹⁸ Čeština - řeč a jazyk, str.75

¹⁹ Příruční mluvnice češtiny, str. 92

4.2 Příslušnost k různým útvarům národního jazyka

Z hlediska příslušnosti k různým útvarům národního jazyka se dají slova rozlišovat podle územního rozšíření na celonárodní, oblastní a nářeční, přičemž celonárodní se dále dělí na spisovná a nespisovná, a potom podle sociálního prostředí se slova dělí na profesionalismy, slang a argot. Celonárodní jazyk je brán jako společný základ, kterým mluví celý národ, do oblastní mluvy patří například regionalismy, což jsou hlavně rozdíly mezi čechismy a moravismy, a nářeční mluva se specifikuje na dané dialekty. Na druhé straně stojí profesionalismy, které se označují jako „*soubor termínů a frází užívaných skupinou zaměstnanců při pracovním procesu*“²⁰ za účelem úspory řeči a rychlého vyjádření, dále slang, což je „*soubor slov a frází užívaných skupinou lidí spjatých stejným zájmem, eventuálně též profesí*“²¹ a na závěr argot, který je označován jako „*mluva společenské spodiny*“²². V rozebíraném textu se nenachází žádné regionalismy ani dialektismy, pouze obecný jazyk, nachází se tam ale několik slangových výrazů, které používají chovatelé králíků. Mezi tyto slangové výrazy patří několikrát zastoupená slova „ušák“ a „ušatec“, řadit by se tam mohlo i slovo „vyhopkat“.

4.3 Příslušnost ke stylovým vrstvám

Slova rozlišovaná podle příslušnosti ke stylovým vrstvám se nejčastěji dělí na spisovná a nespisovná. Užší rozdělení spisovných slov je pak na slova knižní a hovorová, umělecká a běžná, a dále na odborné termíny a obecná pojmenování. V textu se nachází především slova spisovná. Z knižních výrazů se v textu nachází pouze slovo „leč“.

²⁰ Příruční mluvnice češtiny, str. 94

²¹ Příruční mluvnice češtiny, str. 94

²² Příruční mluvnice češtiny, str. 94

4.4 Původ slov

Z hlediska původu se slova dají rozdělit na slova domácí, která se ve stejném nebo lehce pozměněném tvaru zachovala z původní češtiny či praslovanštiny nebo byla od těchto slov utvořena, dále slova přejatá z cizích jazyků, u kterých je na první pohled zřejmé, že slovo mezi domácí nepatří, a na závěr slova zdomácnělá, která jsou z cizího jazyka přejatá už dávno a zařadila se mezi domácí, což znamená, že běžný uživatel jazyka nepozná, že původně mezi domácí nepatřila. Tímto problémem se zabývá etymologie neboli nauka o původu slov. V dnešní době jsou v textech i v mluvených projevech nejčastější anglicismy, které se nachází i ve zde rozebíraném textu. Řadí se sem slova „design“, „trendy“ a „internet“, přičemž design a internet lze brát již jako slova zdomácnělá, jelikož převzala české skloňování. Dále jsou tu slova jako „praxe“ nebo „ideál“, která jsou přejatá z řečtiny, slova „alternativní“, „luxus“, „plus“, „diskuze“ a „preferovat“ jsou převzatá z latiny a slovo „matador“ dokonce ze španělštiny.

4.5 Citový příznak

Slova, která se zařazují podle citového příznaku, se podle *Příruční mluvnice češtiny* (str. 95) dělí na neutrální, která žádný citový příznak nemají, a expresivní, přičemž expresivní se dále dělí na kladně zabarvená a záporně zabarvená. Mezi kladně zabarvená slova patří zdvořilost, familiární slova, které se užívají mezi osobami s důvěrným vztahem, dále hypokoristika, což jsou obměny vlastních nebo příbuzenských jmen, potom dětská slova a nakonec eufemismy neboli zjemňující slova, která se snaží o zastření nepříjemné nebo nevhodné skutečnosti. Mezi záporně zabarvená slova se řadí hanlivá slova neboli pejorativa, dále slova zhrubělá, vulgární, zveličelá a na závěr dysfemismy, které slouží k ještě většímu znepříjemnění dané situace. V rozebíraném textu jsou jak slova neutrální, tak slova expresivní, většinou ale pouze v kladném smyslu. Nachází se zde zdvořilá slova pro vyjádření velikosti objektu (chodbička, mistička, kobereček, okénko, lahvička), dále několik eufemismů (bobky), a také slova, která vyjadřují lásku ke králíkovi a věcem s ním spojeným (pelíšek, tlapičky, miláček, jablíčko, ouška). Jak už zde bylo několikrát uvedeno, patří do tohoto rozlišení i označení „ušák“, „ušatec“ a „uždibovat“.

4.6. Časový příznak

Z hlediska časového příznaku se slova rozdělují na zastaralá a nová, přičemž do kategorie zastaralých patří archaismy a historismy a do slov nových patří neologismy. Archaismy jsou „*pojmenování ustupující jinému pojmenování novějšímu, které se stalo běžnějším*“²³, historismy se potom označují jako „*pojmenování zaniklých historických skutečností*“²⁴, zatímco neologismy jsou uvedeny jako „*relativně nová slova, která dosud pevně nezakotvila v povědomí všech mluvčích nebo jsou alespoň ještě jako nová pocíťována*“²⁵. Kniha *Čeština - řeč a jazyk* navíc uvádí i čtvrtý typ, a to takzvaná slova módní neboli nadužívaná v jisté době.

4.7 Slovtvorba

Slovtvorba se zabývá vytvářením nových slov, a dále také „*formou a významem jednoslovných pojmenování vzniklých na základě pojmenování už existujících*“²⁶. Předmětem slovtvorného rozboru může být pouze takzvané slovo motivované, které se od ostatních odlišuje tím, že „*můžeme jeho formu i význam vysvětlit poukazem ke slovu jinému nebo ke slovům jiným*“²⁷, přičemž „*ostatní slova jsou buď nemotivovaná vůbec (slova značková), anebo jsou motivována pouze významově*“²⁸. Při slovtvorném rozboru se postupuje tím, že se nejprve musí zjistit, zda jde o slovo motivované. Pokud ano, zjišťuje se dále základové neboli fundující slovo, které zůstane po odtržení takzvaného formantu, což je „*souhrn všech prostředků, jimiž je dané slovo odvozeno*“²⁹. Třetím krokem je zjištění, „*čím vším se odlišuje slovtvorně motivované slovo od slova základového, a co tedy tvoří druhou jeho základní složku - slovtvorný formant*“³⁰. Nejčastější slovtvorný postup je derivace neboli odvozování a kompozice neboli skládání. Při derivaci se slova odvozují buď předponami (prefixy), které se předpínají před základové slovo, nebo

²³ Příruční mluvnice češtiny, str. 94

²⁴ Příruční mluvnice češtiny, str. 94

²⁵ Příruční mluvnice češtiny, str. 95

²⁶ Příruční mluvnice češtiny, str. 109

²⁷ Komplexní jazykové rozборы, str. 22

²⁸ Komplexní jazykové rozборы, str. 22

²⁹ Komplexní jazykové rozборы, str. 22

³⁰ Komplexní jazykové rozборы, str. 23

příponami (sufixy), které se připínají ke kmeni základového slova. Tyto procesy se nazývají prefixace a sufixace. Při kompozici se spojuje přední člen složeniny se zadním pomocí takzvaného konektu, ten však může být i nulový. Někdy se vyskytují i případy, kdy se kombinuje kompoziční postup s derivačním. U obou postupů často dochází k takzvané hláskové alternaci, kdy „*se hláskový sklad slovních základů, popř. i jejich prefixů obměňuje*“³¹. Tato hlásková alternace postihuje jak konsonanty, tak vokály.

Prefixy a sufixy se dohromady označují jako afíxy, přičemž tyto afíxy „*význam slova bud' mění, nebo k němu přidávají další znaky, např. menších rozměrů, nebo význam slova nemění a převádějí jeho obsah do jiného slovního druhu*“³². Prvnímu citovanému jevu se říká mutace, druhý se nazývá modifikace, a třetí je označován jako transpozice.

V rozebíraném textu dají nalézt i některé případy zkratk, a to například „MHD“ jako zkratka pro městskou hromadnou dopravu, „cca“ zastupující slovo přibližně nebo „cm“ jako klasická zkratka pro centimetr. Zajímavý je případ kombinace zkratky a slova „pet lahev“, přičemž zkratka PET označuje materiál, ze kterého je lahev vyrobena. V textu je i jeden případ takzvané univerbizace, což je „*nahrazení víceslovné lexikální jednotky jednoslovnou*“³³, a to zmíněné slovo „veterina“ jako zastoupení za veterinární kliniku.

V textu se vyskytuje i několik případů frazeologismů, což jsou „*ustálená víceslovná pojmenování s přeneseným významem*“³⁴. Zde se nachází spojení „pro jistotu“ či „přetvořit k obrazu svému“. Objevují se i výrazy jako „strčit nos do mapy“ ve smyslu podívat se nebo „dát se“ ve smyslu být možné.

Rozbory:

1) „chodbička“

- základové slovo: chodba

- slovotvorný sufix: -ička

- derivace, modifikace

³¹ Příruční mluvnice češtiny, str. 110

³² Příruční mluvnice češtiny, str. 111

³³ Příruční mluvnice češtiny, str. 71

³⁴ Čeština po síti - Lexikologie

--> chodba

- základové slovo: chodit

- slovotvorný sufix -ba

- derivace, transpozice

2) „neocenitelné“

- základové slovo: ocenit

- prefix: ne-

- slovotvorný sufix: -telné

- derivace, mutace

--> ocenit

- základové slovo: cena

- prefix o-

- kmenotvorný sufix -it

- derivace, mutace

3) „spojení“

- základové slovo: spojit

- slovotvorný sufix: -ní

- derivace, transpozice

--> spojit

- základové slovo: pojit

- prefix s-

- derivace, modifikace

4) „vyhledavač“

- základové slovo: vyhledávat

- slovotvorný sufix: -č

- derivace, mutace

--> vyhledávat

- základové slovo: vyhledat

- slovotvorný sufix: -va-

- derivace, modifikace

--> vyhledat

- základové slovo: hledat

- prefix: vy-

- derivace, modifikace

5) „šestihodinový“

- základové slovo: šest + hodina

- konektor: -i-

- slovotvorný sufix: -ový

- kompozice i derivace, mutace

6) „onemocnění“

- základové slovo: onemocnět

- slovotvorný sufix: -ní

- derivace, transpozice

--> onemocnět

- základové slovo: nemocný

- prefix: o-
- kmenotvorný sufix: -ět
- derivace, transpozice
- > nemocný
- základové slovo: nemoc
- slovotvorný sufix: -ný
- derivace, mutace
- > nemoc
- základové slovo: moci
- prefix: ne-
- derivace, transpozice

7) „autobus“

- základové slovo: auto + bus
- konektor nulový
- kompozice

V celkovém shrnutí lexikologického rozboru je potřeba říct, že v rozebíraném textu se vyskytují především slova frekventovaná a spisovná, bez jakýchkoli dialektů či regionalismů, pouze s několika nespisovnými výrazy, které již byly uvedeny, a několika výrazy, které se dají řadit ke slangu chovatelů králíků. Dále se v textu nacházejí slova, která byla přejata z cizích jazyků, převažuje latina a angličtina. Velice často jsou v textu zastoupena slova kladně citově zabarvená. Jevy, které se v textu naopak vůbec nevyskytují, jsou historismy, archaismy (až na jednu výjimku) nebo slova záporně citově zabarvená. Několikrát lze v textu nalézt frazeologismy či zkratky.

5 Morfologický rozbor

5.1 Morfologie

Morfologický rozbor se skládá z morfologie funkční, „*kteřá pojednává o slovních druzích z hlediska jejich forem a základních významů těchto forem*“³⁵, přičemž „*formou slova se rozumějí všechny jeho podoby - tvary, jichž se užívá ve větách*“³⁶, a z morfologie formální, což „*je nauka zabývající se soubory slovních tvarů ohebných slov*“³⁷. Morfologii celkově vymezují slovní druhy, kterých je v českém jazyce deset, a to podstatná jména (substantiva), přídavná jména (adjektiva), zájmena (pronomina), číslovky (numerálie), slovesa (verba), příslovce (adverbia), předložky (prepozice), spojky (konjunkce), částice (partikule) a citoslovce (interjekce). Slovní druhy se dají rozdělit na ohebné a neohebné, přičemž ohebné se dají skloňovat (deklinovat) nebo v případě sloves časovat (konjugovat), kdežto neohebné zůstávají stále ve stejné podobě. Mezi ohebné patří prvních pět jmenovaných slovních druhů, zbylých pět je neohebných. Deklinace se realizuje na koncovkách. Z významového hlediska se slovní druhy dají rozlišovat ještě na plnovýznamová, kam patří podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa a příslovce, a na neplnovýznamová, kam patří předložky, spojky a částice. Jedinou výjimkou jsou citoslovce, která „*jsou významově plně sdělná, jejich význam se však formuje jinak než u plnovýznamových slovních druhů*“³⁸.

Mezi gramatické kategorie, které se určují u prvních čtyř slovních druhů, se řadí pád, číslo, a rod. Pádů je v češtině sedm (nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokál, instrumentál), čísla jsou dvě (singulár, plurál) a rody tři (maskulinum, femininum, neutrum), přičemž maskulinum se rozlišuje na rod životný a neživotný. Dříve čeština zahrnovala i tzv. dvojné číslo neboli duál, což byly zvláštní tvary podstatných jmen, které vyjadřovaly počet dva. Zbytky tvarů duálu se dnes zachovaly pouze u podstatných jmen, které se vyskytují v páru (např. některé lidské orgány jako ruce, nohy, oči, uši, ...) a u číslovek „dva“ a „oba“.

³⁵ Příruční mluvnice češtiny, str. 227

³⁶ Příruční mluvnice češtiny, str. 227

³⁷ Čeština - řeč a jazyk, str. 174

³⁸ Příruční mluvnice češtiny, str. 229

U sloves existuje více gramatických kategorií než u prvních čtyř slovních druhů. Určuje se u nich osoba, číslo, slovesný čas (přítomný, minulý a budoucí), způsob (oznamovací, rozkazovací, podmiňovací), slovesný vid, rozdělující slovesa na dokonavá a nedokonavá a slovesný rod (aktivní, pasivní), přičemž „*slovesné tvary mající i složku jmennou vyjadřují i jmenný rod*“³⁹.

Podstatná jména „*označují nezávislé entity, tj. osoby, zvířata a věci, a dále vlastnosti a děje pojímané jako nezávislé entity*.“⁴⁰ Podle gramatické kategorie čísla vyjadřují substantiva singularitu a pluralitu, přičemž „*protiklad singularity a plurality vyjadřují především substantiva, která označují počítatelné předměty*“⁴¹. Zvláštní skupinu, patřící stále do kategorie čísla, tvoří takzvaná jména hromadná, která „*mají sice singulárovou podobu, ale označují soubory počítatelných jednotlivin*“⁴², a pak takzvaná jména pomnožná, která naopak mají podobu pouze plurálovou. Z hlediska významu se substantiva dělí na konkrétní, která pojmenovávají konkrétní osoby nebo věci, a abstraktní, která pojmenovávají vlastnosti a celkově nehmotné jevy. Substantiva jsou v textu jak abstraktní („možnost“, „zpoždění“, „zkušenost“), tak konkrétní („vlak“, „průvodčí“, „převážka“), přičemž do konkrétních se dají zařadit i zeměpisné názvy neboli toponyma („Ústí nad Labem“, „Morava“, „Mělník“, „Hlavní nádraží v Praze“). Hromadných substantiv je v textu několik („jídlo“, „zelenina“, „ovoce“), na rozdíl od substantiv pomnožných, která jsou v textu zastoupena pouze ve čtyřech případech („dvířka“, „vrátka“, „brýle“, „dveře“).

Přídavná jména mohou být kvalifikační nebo relační, přičemž kvalifikační „*vyjadřují jen vlastnosti substancí*“ a „*mívají povahu subjektivního hodnocení a je většinou možné je stupňovat*“⁴³, kdežto relační adjektiva „*vyjadřují kromě vlastnosti substancí i vztah k další substanci nebo ději, k jiné vlastnosti nebo okolnosti, od jejichž názvů jsou utvořena*“⁴⁴. U adjektiv lze určovat i stupeň, a to buď stupeň první (pozitiv), druhý (komparativ) nebo třetí (superlativ). Adjektiva jsou v textu zastoupena jak kvalifikační („moderní“, „základní“, „relativní“), tak relační („přelidněný“, „stísněný“) a vyskytují se jak v pozitivu („důležitý“, „bojácný“, „ochotný“), tak v komparativu („větší“,

³⁹ Čeština - řeč a jazyk, str. 218

⁴⁰ Příruční mluvnice češtiny, str. 229

⁴¹ Příruční mluvnice češtiny, str. 230

⁴² Příruční mluvnice češtiny, str. 231

⁴³ Příruční mluvnice češtiny, str. 281

⁴⁴ Příruční mluvnice češtiny, str. 281

„příjemnější“, „lepší“), zato v superlativu se v celém textu nachází pouze jediné přídavné jméno („nejmenší“). V textu je celá řada adjektiv, která nelze stupňovat („předchozí“, „cestovní“, „očkovací“, „nevytápěný“), a také jsou zde zastoupena adjektiva složená z číslovek („desetiminutový“, „dvoukilový“, „šestihodinový“).

Zájmena se podle *Příruční mluvnice češtiny* (str. 285-300) dělí na osobní, přivlastňovací, ukazovací, tázací, vztažná a neurčitá, přičemž u osobních a přivlastňovacích je ještě podskupina takzvaných zájmen reflexivních, u ukazovacích je podskupina takzvaných identifikačních a u neurčitých je podskupina takzvaných totalizátorů. Kniha *Čeština - řeč a jazyk* navíc rozlišuje ještě zájmena záporná. Ze zájmen se v textu vyskytují všechny druhy kromě tázacího. Osobní zájmena jsou v textu často („ho“, „vás“). Z přivlastňovacích jsou to zájmena „jeho“, „mého“ nebo „našich“, z ukazovacích potom „tento“, „takovým“ a „tyto“, ze vztažných jsou to zájmena „což“, „který“ nebo „čím“, z neurčitých potom „některé“ a ze záporných je to zájmeno „nic“.

Číslovky mají také svá dělení, podle *Příruční mluvnice češtiny* (str. 301-304) se číslovky dělí na základní, které označují pouhý počet, řadové, které upřesňují umístění v pořadí, dále druhové, označující počet druhů, a nakonec násobné, které vyjadřují opakování děje, násobenost substance nebo srovnání. Další dělení číslovek je na určité a neurčité, které mohou zastupovat každou z prvních čtyř zmíněných skupin. Číslovky jsou v textu základní („20“), řadové („první“, „druhým“), určité („první“) i neurčité („několik“, „několikrát“). Druhové ani násobné (kromě zmíněné neurčité formy „několikrát“) se v textu nevyskytují.

Slovesa se dělí především na tvary určité (finitní), u kterých jdou vždy určovat všechny gramatické kategorie (osoba, číslo, způsob, čas, slovesný rod a vid, v některých případech i jmenný rod), a tvary neurčité (infinitní), které se dále dají dělit na přechodníky, infinitivní formy a přičestí. Infinitní tvary mohou vyjadřovat pouze rod a vid („nechávat“). Slovesa se v textu vyskytují téměř ve všech kategoriích, které jdou určit, kromě rozkazovacího způsobu a pasiva. Jsou zde slovesa v přítomném čase („nemáme“, „vychází“, „cestujeme“), v minulém čase („začínali jsme“, „zahrnovala“, „vzal si“) i v budoucím čase („budou vadit“), dále jsou zde slovesa ve způsobu oznamovacím („doporučuji“, „platíte“) a podmiňovacím („měli bychom“). Další zastoupenou kategorií je vid, a to jak dokonavý („nepodařilo se“, „ochladíte“, „nasáknou“), tak nedokonavý

(„cestují“, „padá“, „čekali“). Ze slovesného rodu je v textu zastoupeno pouze aktivum („rozplácne se“, „zklidní se“, „protáhne se“).

Příslovce se rozlišují na čtyři druhy, a to na časové, místní, způsobové a příčinné. Příslovce jsou v textu zastoupena všechna, od časových („někdy“, „ráno“), přes místní („seshora“), přes způsobová („spokojeně“, „jakkoli“, „rychle“), až po příčinná („proto“, „zbytečně“).

Předložky se podle *Příruční mluvnice češtiny* dělí podle spojitelnosti na předložky s nominativem, s genitivem, s dativem, s akuzativem, s lokálem a s instrumentálem, a dále podle původnosti na předložky původní, které plní pouze funkci předložkovou, a nepůvodní, které vznikají z jiných slovních druhů. Předložky nemusí být spojitelné pouze s jedním pádem, ale hned s několika; opačný případ je nominativ, se kterým se nepojí žádná česká předložka (s prvním pádem se pojí pouze přejaté předložky jako „versus“ nebo „kontra“). V rozebíraném textu se předložky nacházejí velmi často, a to jak původní („v“, „do“, „z“), tak nepůvodní („v případě“).

Spojky se rozlišují na souřadící neboli parataktické, které se nacházejí v souvětích souřadících a někdy i ve větách jednoduchých, kde spojují složky několikanásobných větných členů, a na spojky podřadící neboli hypotaktické, které se nacházejí v souvětích podřadících. Spojky jsou v textu jak souřadící („ale“, „a“, „či“), tak podřadící („protože“).

Částice se dají podle *Příruční mluvnice češtiny* dělit na modální, intenzifikační, vytýkací, modifikační, odpověďové, negační a práci. V textu jsou také zastoupeny částice, a to modální („pravděpodobně“), intenzifikační („velmi“), vytýkací („především“) a modifikační („tedy“).

Posledním slovním druhem jsou citoslovce, která mají též své dělení, a to na subjektivní pocitová, zvukomalebná a obecně kontaktní a vybízející. „*Některá citoslovce vyjadřují charakter pohybu, např. jeho rychlost, náhlost, lehkost, opakování, rytmus, jednorázovost apod. Tato citoslovce vystihující děj bývají základem pro tvoření sloves.*“⁴⁵ Tento případ je zastoupen u sloves „vyhopkat“, „zaklapávání“ nebo „rozplácne“.

⁴⁵ Příruční mluvnice češtiny, str. 357

Morfologický rozbor:

Rozebíranou větu je třeba rozdělit na slovní druhy ohebné a neohebné a u ohebných je potom nutné určit gramatické kategorie a vzor, u sloves navíc i třídu. Neohebné slovní druhy budou alespoň zařazeny do základních skupin.

„Podle mého názoru je vhodné, pokud to jde, nechávat si mezi spojeními odstup alespoň 20 minut - což je doba, která pokryje vše od tlačenice na nádraží, hledání nástupiště až po desetiminutovou rezervu na zpoždění vlaku.“

Ohebné slovní druhy:

„mého“ - zájmeno přivlastňovací, 2. pád, číslo jednotné, rod mužský neživotný, vzor mladý

„názoru“ - podstatné jméno, 2. pád, číslo jednotné, rod mužský neživotný, vzor hrad

„je“ - sloveso, 3. osoba, číslo jednotné, způsob oznamovací, čas přítomný, rod činný, vid nedokonavý, třídu ani vzor nelze určit, jelikož je sloveso „být“ nepravidelné

„vhodné“ - přídavné jméno, 1. pád, číslo jednotné, rod střední, vzor mladý

„to“ - zájmeno ukazovací, 1. pád, číslo jednotné, rod střední, vzor ten

„jde“ - sloveso, 3. osoba, číslo jednotné, způsob oznamovací, čas přítomný, rod činný, vid nedokonavý, třída 1., vzor nese

„nechávat“ - sloveso v infinitivu, nelze určit gramatické kategorie kromě rodu, který je zde činný, a vidu, který je nedokonavý, třída 5., vzor dělá

„si“ - zájmeno osobní zvrtné, 3. pád, číslo nelze poznat

„spojeními“ - podstatné jméno, 7. pád, číslo množné, rod střední, vzor stavení

„odstup“ - podstatné jméno, 4. pád, číslo jednotné, rod mužský neživotný, vzor hrad

„20“ - číslovka základní určitá, 4. pád, číslo množné, zjednodušené skloňování (kromě 1. a 4. pádu končí na -i)

„minut“ - podstatné jméno, 2. pád, číslo množné, rod ženský, vzor žena

„což“ - zájmeno vztahné, 1. pád, číslo jednotné, rod střední, vzor ten

„doba“ - podstatné jméno, 1. pád, číslo jednotné, rod ženský, vzor žena

„která“ - zájmeno vztažné, 1. pád, číslo jednotné, rod ženský, vzor mladý

„pokryje“ - sloveso, 3. osoba, číslo jednotné, způsob oznamovací, čas přítomný, rod činný, vid dokonavý, třída 3., vzor kryje

„vše“ - zájmenný totalizátor, 4. pád, číslo jednotné, rod střední, vzor náš

„tlačence“ - podstatné jméno, 2. pád, číslo jednotné, rod ženský, vzor růže

„nádraží“ - podstatné jméno, 6. pád, číslo jednotné, rod střední, vzor stavení

„hledání“ - podstatné jméno, 4. pád, číslo jednotné, rod střední, vzor stavení

„nástupiště“ - podstatné jméno, 2. pád, číslo jednotné, rod střední, vzor moře

„desetiminutovou“ - adjektivum odvozené od číslovky, 4. pád, číslo jednotné, rod ženský, vzor mladý

„rezervu“ - podstatné jméno, 4. pád, číslo jednotné, rod ženský, vzor žena

„zpoždění“ - podstatné jméno, 4. pád, číslo jednotné, rod střední, vzor stavení

„vlak“ - podstatné jméno, 2. pád, číslo jednotné, rod mužský neživotný, vzor hrad

Neohebné slovní druhy:

„podle“ - předložka nepůvodní

„pokud“ - spojka podřadící

„mezi“ - předložka původní

„alespoň“ - částice vytýkací

„od“ - předložka původní

„na“ - předložka původní

„až“ - částice intenzifikační

„po“ - předložka původní

5.2 Morfematika

Dále se práce bude zabývat morfematikou. Podle knihy *Čeština - řeč a jazyk* (str. 175) se jednoduchý slovní tvar skládá ze složky lexikální, která obsahuje věcný význam slova a nazývá se tvarotvorný základ, a pak ze složky gramatické, která se nazývá tvarotvorný formant. Důležitý je i takzvaný kmen slovního tvaru, což je „*tvarotvorný základ rozšířený o zvláštní příponu, kterou - protože utváří kmen - nazýváme přípona kmenotvorná*“, přičemž „*tato kmenotvorná přípona je součástí tvarotvorného formantu, v němž rozlišujeme pak kmenotvornou příponu a tvaroslovnou příponu, kterou podle místa v slovním tvaru běžně nazýváme koncovkou*“⁴⁶. Kmenotvorný sufix je nejzřetelněji poznat ve tvarech sloves a adjektiv („ocen-i-t“, „neocen-i-telný“). Tvarotvorná koncovka se „*obměňuje při ohýbání tvaru slova a může být i formálně nevyjádřená; v tom případě se označuje jako nulový formant*“⁴⁷. Slovtvorná přípona se připojuje za kořen slova a nemění se při ohýbání, zatímco kmenotvorná přípona se vyskytuje jen u tvarů sloves, u kterých může rozlišovat kmen přítomný a kmen minulý. Může se vyskytovat i u podstatným jmen, která se určují podle vzoru kuře. Na ukázkou bude v práci rozebráno několik slov.

Morfematický rozbor:

„Druhým bodem předcestovní přípravy by mělo být zjištění přepravních podmínek.“

1) „druhým“

- kořen slova: druh-

- koncovka: -ým

2) „bodem“

- kořen slova: bod-

- koncovka: -em

⁴⁶ Čeština - řeč a jazyk, str. 175

⁴⁷ Čeština po síti: TVAROSLOVÍ, 1. Úvod

3) „předcestovní“

- slovotvorný prefix: před-
- kořen slova: -cest-
- kmenotvorný sufix: -ov-
- slovotvorný sufix: -n-
- koncovka: -í

4) „přípravy“

- slovotvorný prefix: pří-
- kořen slova: -prav-
- koncovka: -y

5) „mělo by“

- „mělo“
- kořen slova: m-
- kmenotvorný sufix: -ě-
- nekoncový tvarotvorný sufix: -l-
- koncovka: -o

„by“

- kořen slova: by-
- koncovka: -o

6) „být“

- kořen slova: by-
- koncovka: -t

7) „zjištění“

- prefix: z-
- kořen slova: -jišť-
- slovotvorný sufix: -en-
- koncovka: -í

8) „přepavních“

- prefix: pře-
- kořen slova: -prav-
- slovotvorný sufix: -n-
- koncovka: -ích

9) „podmínek“

- prefix: pod-
- kořen slova: -mín-
- slovotvorný sufix: -ek
- koncovka: -0

6 Fonetický a grafický rozbor

Fonetika se zabývá zvukovými vlastnostmi jazyka, konkrétněji „*studuje činnost mluvních orgánů při řeči, charakter výsledného zvuku a jeho sluchové hodnocení*“⁴⁸. Základní jednotkou fonetiky je takzvaný fon neboli hláska. Hlávky se tvoří při výdechovém proudu, kterému je nebo není v hrtanu kladena překážka. V případě, že překážka do cesty kladena není, vzniknou takzvané vokály neboli samohlásky, a v opačném případě, kdy do cesty překážka kladena je, vznikají takzvané konsonanty neboli souhlásky.

Samohlásky „*mají povahu tónů*“⁴⁹ a „*rozdíly mezi nimi jsou důsledkem různého místa artikulace, tj. různé polohy jazyka ve směru vertikálním i horizontálním*“⁵⁰. Podle vertikální polohy jazyka vznikají samohlásky nízké, středové a vysoké, a podle horizontální polohy jazyka vznikají samohlásky přední, střední a zadní. Vokály lze pro větší přehlednost uspořádat podle polohy jazyka do takzvaného vokálního trojúhelníku. Dále se dají dělit podle kvantity na dlouhé a krátké, a podle labializace na zaokrouhlené a nezaokrouhlené. S vokály souvisí i takzvané diftongy neboli dvojhlásky, v českém jazyce existuje pouze diftong „ou“, který je sestupný. Jde o „*složitější seskupení hlásek, v němž si skutečnou vokaličnost zachovává první část, zatímco koncový u-ový element je oslabený, a nemá proto schopnost tvořit slabiku*“⁵¹. Ve slovech přejatých z jiných jazyků a v citoslovcích existují ještě diftongy „au“ a „eu“.

Souhlásky se podle knihy *Čeština - řeč a jazyk* (str. 33-34) dělí podle několika hledisek. První hledisko je podle místa artikulace, čímž vznikají konsonanty bilabiální (retné), labiodentální (retozubné), alveolární (zubodásňové), palatální (ředopatrové), velární (zadopatrové) a laryngální (hrtanové). Další dělení je podle způsobu artikulace, a to na konsonanty závěrové (okluzivy), polozávěrové (semiokluzivy), úžinové (konstriktivy), kmitavé (vibranty) a bokové (laterály). Třetí hledisko je podle účasti dutiny nosní, a to na konsonanty nosové (nazály) a ústní (orály). Čtvrté hledisko je podle účasti hlasivek, které dělí souhlásky na znělé (sonorní) a neznělé (nesonorní).

⁴⁸ Příruční mluvnice češtiny, str. 21

⁴⁹ Čeština - řeč a jazyk, str. 32

⁵⁰ Čeština - řeč a jazyk, str. 32

⁵¹ Příruční mluvnice češtiny, str. 32

Kromě zvukové stránky jazyka je důležitá i jeho grafická stránka. Podle *Příruční mluvnice češtiny* se grafickou stránkou jazyka zabývá ortografie neboli pravopis. Ten má dvě funkce, a to funkci vybavovací a funkci zaznamenávací. Rozlišuje se pravopis lexikální, kde se zkoumají jednotlivá slova, dále pravopis morfologický, ve kterém se zkoumá „*psaní koncovek ohebných slovních druhů*“⁵², a pravopis syntaktický, který se zabývá vztahy mezi slovy v rámci výpovědi, užíváním interpunkčních znamének a zachycením základních komunikačních funkcí.

Autorka textu nejčastěji chybuje v interpunkci, to lze vidět například u věty „...koberečky) a pokud se v přepravce vyčůrá, ...“, kde by měla být čárka hned za závorkou. U věty „...rezervu na zpoždění vlaku (která je celkem obvyklá :-)...“ autorka zapomněla dát za emotikon druhou závorku. Naopak ve větě „...vydávat se na delší cesty s králíkem je relativně obtížné, jak pro ušáka samotného...“ autorka napsala před slovo „jak“ čárku zbytečně. Autorka občas zakončí větu emotikonem a zapomene napsat na konec věty tečku („...doporučuji se velmi rychle probudit :)“), dále užívá v první kapitole více mezer, než je nutné, což však může být chyba formátování článku. Špatně píše slova seshora („zeshora“) a ze začátku („zezačátku“). Autorka dvakrát píše malé písmeno na začátku nové věty hned po třech tečkách („až po vaky na přepravky... záleží na opatrnosti každého majitele“ a „tento luxus ušákovi dopřejte... většinou jsou nuceni trávit hodiny v přepravce“), což je chybně. Zvláštní jev je v textu autorčino nadužívání pomlček. Podle *Pravidel českého pravopisu* „*pomlčka naznačuje větší přestávku v řeči nebo od sebe výrazně odděluje části projevu*“⁵³, což je většinou autorčin záměr. Podle *Příruční mluvnice češtiny* tvoří pomlčky tzv. významotvorné pauzy, které slouží ke zpomalení tempa výpovědi. Někdy však používá pomlčky místo čárky („...ještě jedna maličkost - a sice očkovací průkaz“), jindy místo středníku („velikost vhodné přepravky se samozřejmě odvíjí od velikosti ušáka - pro cca dvoukilového králíka je ideálem...“) a někdy dokonce na místech, kde by nemusela být vůbec žádná interpunkce („...hodinu a půl na zpožděný vlak - a králík to zvládl možná lépe než já“). Na první pohled je tento jev vidět u třetího odstavce v kapitole „Co s sebou“, kde užívá pomlčky dokonce pětkrát.

V dnešní době se často užívají takzvané emotikony neboli „smajlíky“. Jde o zkratky vytvořené pomocí interpunkčních znamének. Používají se v psaném projevu na místech, kde autorka textu chce situaci odlehčit nebo jí dát naopak větší důraz, případně jimi

⁵² Příruční mluvnice češtiny, str. 63

⁵³ Pravidla českého pravopisu, str. 72

poukáže na vlastní náhled na situaci. V rozebíraném textu je výskyt emotikonů velmi častý („výklopný výběh - věc, kterou nelze nazvat jinak než zvrhlostí v cestovním vybavení :)“). Autorka se jimi nejčastěji snaží některé situace odlehčit a umisťuje emotikony do míst, kde by se při mluveném projevu usmála.

U grafického rozboru je nutno se zaměřit i na používané písmo a jeho změny, které mají za úkol zdůrazňovat určité úseky textu. Autorka používá pouze jeden font, nepoužívá kurzívu ani podtrhávání slov. Naopak ale na několika místech používá tučné písmo, kromě názvů kapitol („**Plánování cesty**“) a názvů očíslovaných podnadpisů („1. **volba materiálu**“) píše tučně i slova nebo úseky, které chce zdůraznit a zviditelnit, aby jim přidala důležitost („Nezbytné je **počítat s dostatečnou dobou na přestupy.**“). Text píše jednou barvou a nestřídá velká a malá písmena. Pouze nadpisy píše větším písmem než zbytek textu, aby je odlišila.

Ve fonetickém rozboru se zkoumá zvuková stránka jazyka. Provede se nejprve fonetická transkripce, a poté se zařadí hlásky do jednotlivých skupin. Fonetická transkripce se umisťuje do hranatých závorek. Kromě hlásek je nutno do transkripce zaznamenávat hlavní [´] a vedlejší [˘] slovní přízvuk, ráz [?], pauzy [//] a intonaci, která může být buď klesavá [↓], stoupavá [↑] nebo může značit nekoncový úsek [→].

Rozbor:

„České dráhy přepravují zvířata v přenosných schránkách zadarmo, ale jiní přepravci mohou mít podmínky nastavené jinak.“

[´ česke: ´dra:hi ´přepravuji: ´zvi:řata ´f přenosni:x ´sxra:ŋka:x ´zadarmo → // ´ale ´jiňi: ´přeprafci ´mohou ´mi:t ´podmi:ŋki ´nastavene: ´jinak ↓]

Klasifikace hlásek:

„české“

č - konsonant, alveolární, semiokluzivní, orální, neznělý

e - vokál, středový, přední, krátký, nezaokrouhlený

s - konsonant, alveolární, konstriktivní, orální, neznělý

k - konsonant, velární, okluzivní, orální, neznělý

é - vokál, středový, přední, dlouhý, nezaokrouhlený

„dráhy“

d - konsonant, alveolární, okluzivní, orální, znělý

r - konsonant, alveolární, konstriktivní, orální, znělý

á - vokál, nízký, střední, dlouhý, nezaokrouhlený

h - konsonant, laryngální, konstriktivní, orální, znělý

i - vokál, vysoký, přední, krátký, nezaokrouhlený

„přpravují“

p - konsonant, bilabiální, okluzivní, orální, neznělý

ř - konsonant, alveolární, konstriktivní, orální, znělý

a - vokál, nízký, střední, krátký, nezaokrouhlený

v - konsonant, labiodentální, konstriktivní, orální, znělý

u - vokál, vysoký, zadní, krátký, zaokrouhlený

j - konsonant, palatální, konstriktivní, orální, znělý

í - vokál, vysoký, přední, krátký, nezaokrouhlený

„zvířata“

z - konsonant, alveolární, konstriktivní, orální, znělý

t - konsonant, alveolární, okluzivní, orální, neznělý

„v“

f - konsonant, labiodentální, konstriktivní, orální, neznělý, zde podléhá asimilaci znělosti

„přenosných“

n - konsonant, alveolární, okluzivní, nazální, znělý

o - vokál, středový, zadní, krátký, zaokrouhlený

ch - konsonant, velární, konstriktivní, orální, neznělý

„schrámkách“

ŋ - konsonant, velární, okluzivní, nazální, znělý, podléhá asimilaci artikulačního místa

„zadarmo“

m - konsonant, bilabiální, okluzivní, nazální, znělý

7 Stylistický rozbor

Podle knihy *Čeština - řeč a jazyk* (str. 376) je styl nejen záležitost komunikační, jelikož „*právě individuálnost jazykového projevu a individuálnost stylu tohoto projevu jsou veličiny neoddělitelné*“⁵⁴, ale jedná se také o záležitost systémovou/jazykovou, jelikož se v jazyce vyskytují různé stylové normy „*s vymezením objektivních stylů, stylových typů a stylových vrstev*“⁵⁵. V jazykovém stylu je důležitý výběr a uspořádání daných jazykových prostředků v konkrétních jazykových projevech. K určení daného stylu je vždy důležitý kontext. *Čeština - řeč a jazyk* i *Příruční mluvnice češtiny* dělí styly na individuální a objektivní, přičemž objektivní se podle funkce dají dále dělit na styl prostěsdělovací, který se užívá „*v neoficiálním a neveřejném styku při sdělování každodenních skutečností*“, dále na styl odborný, do kterého patří styl vědecký, popularizační a praktický odborný, případně ještě styl učební. Třetím typem je styl administrativní, který se vyčlenil ze stylu odborného, čtvrtým typem je potom styl publicistický neboli „*styl novin a jiných hromadných sdělovacích prostředků, včetně rozhlasu i televize, a jiných textů, jejichž účelem je adresáta nejen informovat, ale i přesvědčovat, získávat pro něco*“⁵⁶. Na hranici stylu publicistického se může vyčleňovat ještě takzvaný styl řečnický, do kterého patří veřejné a oficiální mluvené projevy. Šestý typ je styl umělecký, který se nachází v básnických, dramatických či prozaických dílech. Existuje ještě sedmý typ, a to styl esejistický, který stojí na pomezí stylu uměleckého a odborného.

Rozebíraný text se jednoznačně dá přiřadit do stylu publicistického, jelikož lze dobře vidět, že autorka textu se snaží čtenáře informovat, ale s použitím vlastních zkušeností a připomínek se je snaží zároveň i přesvědčit k postupu, který popisuje (ačkoli sama upozorňuje na to, že se čtenáři jejími zmíněnými radami řídit nemusí). Text je rozčleněn na jednotlivé kapitoly, každá kapitola má vlastní nadpis, který odkazuje na problematiku, která bude v kapitole popisována. Uvnitř kapitol je text většinou konzistentní, pouze u kapitoly „Výběr přepravy“ je text dále členěn na podnadpisy, které jsou kvůli přehlednosti očíslované. Uvnitř kapitol se nachází i fotografie autorčina králíka, které mají podat názornou ukázkou, jak daná situace vypadá ve skutečnosti.

⁵⁴ Čeština - řeč a jazyk, str. 376

⁵⁵ Čeština - řeč a jazyk, str. 376

⁵⁶ Čeština - řeč a jazyk, str. 377

Dále je zastoupen i funkční styl prakticky odborný, který využívá praktické poznatky z dané oblasti, což autorka splňuje.

Kapitoly na sebe navzájem navazují, autorka začíná od počátečních domácích příprav a pokračuje přes výběr dopravního prostředku a přepravky, přes několik rad a tipů, jak se dá také cestovat, až do závěrečné kapitoly, kde uvádí celkové shrnutí. Na konci první kapitoly dokonce uvádí větu „*Pokud máme vyřešené, čím a jak budeme cestovat, můžeme přistoupit k přípravám.*“, kterou uvozuje kapitolu další. Postupuje systematicky, nepřeskakuje z jednoho tématu ke druhému, z čehož je poznat, že měla text dopředu připravený a dává si záležet na celkové estetice.

S touto problematikou souvisí i tzv. koherence textu, přičemž „*koherencí se rozumí soudržnost dvou či více elementárních textových jednotek čili výpovědí nebo jejich částí, které - jsou-li splněny ostatní podmínky pro konstituování textu - společně tvoří text*“⁵⁷. Do prostředků koherence patří především „*opakování a nahrazování slov, větných členů nebo výpovědí, popř. jejich částí v navazujících výpovědích*“⁵⁸. Užívá se „*opakování stejných výrazů, které mohou být dále určeny ukazovacím zájmenem a/nebo přívlastkem, a nahrazování (substituce) plnovýznamových výrazů jejich synonymy, antonymy, hyperonymy, hyponymy nebo zástupnými výrazy*“⁵⁹. V rámci koherence autorka používá jak opakování, tak nahrazování. Důležité jsou tzv. konektory, mezi které patří částice, spojky, některá adverbia a číslovky.

Text se skládá v naprosté většině z různě dlouhých souvětí. Nenacházejí se zde žádné řečnické otázky, a kromě jedné výjimky ani přímá řeč. Tato jediná výjimka je v první větě kapitoly „Výběr přepravky“, kde autorka s použitím přímé řeči formuluje za všechny čtenáře otázku. Autorka často používá uvozovky, vkládá do nich například anglicismy („trendy“), dále slova, která sama vyhodnocuje jako přehnaná či nespisovná (dopravní „špičky“ studentů), nebo i fráze („pro jistotu“). Vkládá do uvozovek i výrazy, které by v uvozovkách být vůbec nemusely („pevná podlaha“, „utéci do chladu“), a naopak slova, která by v uvozovkách být měla, v uvozovkách nejsou („rozplácne“). Lze ale předpokládat, že autorka spoléhá na to, že text budou číst především chovatelé králíků, kteří používají ty samé výrazy, proto neměla potřebu je do uvozovek vkládat.

⁵⁷ Příruční mluvnice češtiny, str. 681

⁵⁸ Příruční mluvnice češtiny, str. 684

⁵⁹ Příruční mluvnice češtiny, str. 684

Jak již bylo zmíněno, užší dělení stylů je na objektivní a subjektivní (individuální). Jako styl objektivní se text zaměřuje na jistý typ adresátů, které kontaktuje, a je uveden v neoficiálním prostředí. Z hlediska subjektivního stylu lze poznat, že jde o autorku, jelikož ženy mají více emocionální projev, používají větší syntaktickou rozvolněnost a mají větší tendence k explicitnímu vyjadřování. Věk autorky není nikde uveden a není možné ho odhadnout. Stejně tak není uvedeno její vzdělání, které rovněž nelze vyvodit. Do subjektivního stylu, který se v textu vyskytuje, lze zařadit i styl zájmový, přičemž „některé zájmové styly mají výrazný podíl slangových prostředků emocionálně zabarvených“ a „zájmy subjektů jsou někdy provázeny citovými postoji“⁶⁰, což je znát na již zmíněných citově zabarvených slovech a na výrazech, které se dají zařadit do slangu chovatelů králíků.

Z lexikálního hlediska je také zřejmé, že je text především publicistický a prakticky odborný, jelikož neobsahuje žádné dialekty ani regionalismy, přičemž autorka se celkově snaží o obecné informování o možnostech a případných potížích při cestování s králíky, které bude srozumitelné všem česky mluvícím čtenářům. V textu se jednou vyskytuje případ, kde autorka používá lehkou ironii, aby taktně, ale důsledně upozornila čtenáře na jeho případnou naivitu ohledně chování králíka („*Aneb pokud si myslíte, že na nádraží či ve vlaku budete „vyklápět“ okénko svému miláčkovi a on v něm bude spokojeně odpočívat, doporučuji se velmi rychle probudit.*“).

Kromě stylu publicistického může být text přiřazen z části i ke stylu prostěsdělovacímu, kde se používá „jednoduchý popis a prosté vypravování“⁶¹, které v textu obsažené jsou. Prostěsdělovací styl není nijak omezen na spisovnou češtinu, což se projevuje hlavně ve výrazech „rozplácne“, „bobků“ či „vyčůrá“, častá jsou v prostěsdělovacím stylu i citově zabarvená slova, která v textu jsou zastoupena také („ouška“, „miláčka“). Typický je i slang, do kterého patří slova používaná chovateli králíků („ušatec“, „ušák“, „vyhopkat“).

Autorka často mění výchozího vypravěče. Občas píše za sebe i za čtenáře dohromady („*Pokud se chystáme na cestu...*“), jindy píše sama za sebe („*Několikrát jsem potkala lidi, kteří cestují...*“) a někdy zase píše za sebe a svého králíka („*Vyzkoušené máme i zvládnutí krizových situací...*“). Má silný důraz na osobní preference a nabádá čtenáře k

⁶⁰ Příruční mluvnice češtiny, str. 720

⁶¹ Čeština - řeč a jazyk, str. 380

použití stejného postupu, jaký použila ona, přestože na konci textu zmiňuje, že se tím čtenáři řídit doslova nemusí.

Na závěr stylistického rozboru se práce zaměří na slohové postupy, které jsou v textu použity, přičemž slohový postup je „*abstraktní modelová struktura způsobu podání, zpracování tématu*“⁶². Tyto postupy se dělí do pěti skupin, a to na informační neboli sdělovací, dále na vyprávěcí, popisný, výkladový a úvahový. V rozebíraném textu se v největší míře uplatňuje postup výkladový, který „*spočívá ve vysvětlování podstaty určitých jevů*“⁶³, jelikož autorka vypracovala text především jako výklad dané problematiky. Autorka v textu velice často zmiňuje vlastní zážitky a zkušenosti, s čímž souvisí i použití postupu úvahového, kdy autorka uvádí i vlastní názory a postoje ke konkrétním situacím. Popisný slohový postup se v celém textu vyskytuje pouze jednou, a to v kapitole „Výběr přepravky“, kde autorka používá již zmíněné číslování odstavců a uvádí jednotlivé klady a záporné daných přepravek. Informační slohový postup se v textu nijak neprojevuje.

⁶² Čeština - řeč a jazyk, str. 378

⁶³ Čeština - řeč a jazyk, str. 379

8 Pragmatický rozbor

„Pragmatika je oblastí lingvistiky studující jazyk z hlediska jeho úzu a rozhodování, která při jeho užití musí uživatel dělat, zvl. z hlediska žádoucího účinku užitého jazyka v sociální interakci účastníků komunikace.“⁶⁴

V pragmatickém rozboru zkoumá práce hlavní myšlenku textu, záměr autorky a očekávanou reakci čtenářů, mimo jiné bude připojeno i několik informací o autorce a původu článku. Pragmatický rozbor bude obsahovat i krátké shrnutí z ostatních rozborů.

Hlavní myšlenkou textu je seznámit čtenáře s postupem, přípravou i úskalími možného cestování s králíky. Text je určen čtenářům, kteří již králíka jako domácího mazlíčka mají a plánují s ním vyjet mimo domov. Autorka udává postup, kterým by se měl čtenář při přípravě i při samotném cestování řídit, zároveň však v kapitole „Jak se taky dá cestovat“ uvádí, že se čtenáři nemusí postupem řídit doslovně. Autorka textu vychází z vlastních zkušeností a dává silný důraz na osobní preference. Jejím prvotním záměrem je poradit nezkušeným chovatelům ve výběru jak dopravního prostředku, ve kterém se cestuje nejlépe, tak přepravky, ve které by králíkovi bylo co nejpohodlněji, a také chce upozornit na možné potíže, které se při cestě mohou vyskytnout. Autorka přidala do textu i několik fotografií a smajlíků, čímž působí celkový článek přátelským dojmem. Ze stejného důvodu se autorka vyhnula veškerým odborným názvům.

Jak bylo popisováno už ve stylistickém rozboru, lze velmi dobře poznat, že jde o autorku-ženu, a to nejen podle koncovek ženského rodu, ale i podle stylu vyjadřování. Je zřejmé, že autorka má kladný vztah ke králíkům, jelikož se aktivně účastní všeobecné diskuze o králících na stránkách www.kralici.cz, odkud pochází i rozebíraný článek, který je však na tomto webu její jediný. Stránky jsou určeny pro budoucí a současné chovatele králíků. Odkaz na rozebíraný článek byl k nalezení hned na úvodní stránce v kolonce „Poslední články“ s obrázkem autorčina králíka ve vlaku. Z textu nevycházel žádný odkaz, který by čtenáře směřoval na jiné stránky nebo do jiné kapitoly. Článek o cestování s králíky zpracovala autorka jako jediná, žádný jiný autor se tomuto tématu nevěnoval. Ke článku nebyla připojena žádná diskuze. Autorka je pod článkem podepsaná přezdívkou a nikde na webu není možné najít její pravé jméno.

⁶⁴ Jazyk a jazykověda, str. 92

V každém rozboru je možno nalézt určité prvky, které se dají interpretovat z hlediska pragmatiky. V syntaktickém rozboru lze zohlednit to, že autorka používá dlouhá souvětí, která zajišťují plynulost čtení textu, avšak na druhou stranu úmyslně text zpomaluje nadužíváním pomlček. V jedné z kapitol používá číslování odstavců, aby se čtenáři v textu lépe vyznali. Z lexikálního rozboru se dá do pragmatiky zahrnout používání často frekventovaných spisovných slov pro snadné pochopení článku, stejně jako používání kladně zabarvených slov, které ovlivňují celkové pozitivní naladění článku. Z morfologického hlediska lze o textu říci, že autorka používala především slovesa, čímž vytvořila dynamický text, který se čtenáři snadno čte. Ve fonetickém a grafickém rozboru lze zmínit, že autorka dbala na správné koncovky a snažila se vyhýbat jakýmkoli pravopisným chybám, přestože některé přehlédla. Používá střídavě normální a střídavě tučné písmo na místech, která chce zdůraznit a dát jim větší význam a pozornost. Nadpisy píše větším písmem než zbytek článku, aby se viditelně odlišovaly od samotného textu. Co se týče posledního, stylistického rozboru, autorka udržuje text konzistentní a píše ho pro čtenáře zajímavě.

9 Závěr

Práce se zabývala textem o cestování s králíky. Rozbor postupoval po úrovních, nejprve na úrovni syntaxe, dále na úrovni lexikologie, morfologie a fonetiky, stylistiky a na závěr i na úrovni pragmatiky. U každé kapitoly byla uvedena teoretická část, která měla za úkol vysvětlit danou problematiku, a pak byla uvedena i část praktická, kde byly jednotlivé rozborů na ukázkou konkrétní problematiky.

První, syntaktický rozbor byl nejprve uveden celkovou teorií syntaxe, a následně byl rozdělen na rozbor závislostní syntaxe, rozbor valenční syntaxe a rozbor souvětí. U každé skupiny byla opět jak teorie, tak praxe. Text se skládal hlavně ze souvětí, vět jednoduchých bylo v textu velmi málo. V kapitole „Výběr přepravky“ bylo pro lepší přehlednost použito číslování odstavců. V textu se nejvíce vyskytovaly přívlasky, předměty, příslovečná určení a nevyjádřené podmínky.

V následujícím, lexikálním rozboru se práce zaměřila na použitou slovní zásobu, která byla rozdělena podle frekvence užití, příslušnosti k různým útvarům národního jazyka, příslušnosti ke stylovým vrstvám, dále podle původu slov a případného citového příznaku a podle časového příznaku. V práci byl uveden i popis slovtvorby. V rozebíraném textu se nejčastěji vyskytovala spisovná, frekventovaná slova, bez dialektů nebo regionalismů, dále slova přejatá z jiných jazyků, nejčastěji z angličtiny a latiny, potom slova kladně citově zbarvená.

Další rozbor, kterým se práce zabývala, byl rozbor morfologický. Ten byl rozčleněn na morfologii a morfematiku. U každé z těchto kategorií byla opět jak teoretická část, tak část praktická s konkrétním rozbohem. V rozebíraném textu byly zastoupeny všechny slovní druhy kromě citoslovcí, přičemž nejvíce převažovaly slovesa, dále adjektiva, substantiva a adverbia.

Následoval rozbor fonetický, kde byly hlásky nejprve rozděleny na souhlásky (konsonanty) a samohlásky (vokály), a potom bylo uvedeno i jejich dělení podle místa či způsobu tvoření. Z praktické části byla vybrána věta k rozboru, ta byla nejprve transkribována, a následně byly rozděleny a zařazeny jednotlivé hlásky.

Předposlední byl rozbor stylistický, kde byly uvedeny funkční styly, které jsou v textu použity. Text byl zařazen do stylu publicistického a částečně i do stylu prostědělovacího, a byly vyjmenovány prostředky, které dané funkční styly definují. Byly objasněny případy, kdy autorka užívá uvozovky, a byl uveden případ, kdy autorka použila ironii.

V posledním, pragmatickém rozboru se práce zabývala hlavní myšlenkou textu, záměrem autorky a očekávanou reakcí čtenáře. Hlavní myšlenka byla poučit čtenáře o způsobech a úskalích cestování s králíky a poradit jim, jak se v daných situacích mají zachovat. Autorka vycházela z vlastních zkušeností a dávala velký důraz na osobní preference. K textu autorka přiřadila i několik obrázků pro názornou ukázkou na vlastním králíkovi v konkrétních situacích. Dále bylo v práci uvedeno několik málo informací o autorce a o původu článku a byl zpracován pragmatický pohled na ostatní rozbor.

10 Použitá literatura

- 1) *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. Editor Petr Karlík, Marek Nekula, Zdenka Rusínová. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, 799 s. ISBN 978-807-1066-248.
- 2) Kolektiv autorů. *Pravidla českého pravopisu: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2002, 391 s. ISBN 80-200-0475-0.
- 3) ČECHOVÁ, Marie a kolektiv. *Komplexní jazykové rozbor*. 2., uprav. vyd. Praha: Státní pedagogické nakl., akciová společnost, 1996, 263 p. ISBN 80-859-3727-1.
- 4) ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha: Karolinum, 2001, 340 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-802-4601-540.
- 5) Kolektiv autorů. *Čeština, řeč a jazyk*. 2., přepracované vyd. Praha: ISV, 2000, 407 p. ISBN 80-858-6657-9.
- 6) Kolektiv autorů. Čeština po síti: Tvarosloví. *Čeština po síti* [online]. 2003 [cit. 2014-06-14]. Dostupné z: <http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/morfologie.htm>
- 7) Čeština po síti: Lexikologie. *Čeština po síti* [online]. 2003 [cit. 2014-06-14]. Dostupné z: <http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/lexikologie.htm>
- 8) Slovník spisovného jazyka českého. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011 [cit. 2014-06-14]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz>
- 9) REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 1. vyd. Brno: Leda, spol. s.r.o., 2001. ISBN 80-85927-85-3.
- 10) JAZYKOVÁ PORADNA ÚJČ AV ČR, v. v. i. *Internetová jazyková příručka* [online]. 2008-2014 [cit. 2014-11-27]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

11 Resumé

Bakalářská práce se zabývá rozbořem textu o cestování s králíky. Při rozbořech práce postupuje od rozboru syntaktického, lexikálního, morfologického, fonetického, a stylistického, až k rozboru pragmatického.

Syntaktický rozbor je zastoupen uvedením několika grafů vět a souvětí z hlediska závislostní i valenční syntaxe. V následujícím lexikálním rozboru se práce zaměřila na použitou slovní zásobu, která se dále dělí podle frekvence užití, příslušnosti k různým útvarům národního jazyka, příslušnosti ke stylovým vrstvám, dále podle původu slov a citového příznaku a podle časového příznaku. V práci je uveden i krátký popis slovtvorby. Další rozbor, kterým se práce zabývá, je rozbor morfologický. Zde jsou vyjmenovány převažující použité slovní druhy a u některých slov je pro příklad uvedena jejich stavba, a také jejich vyjadřované morfologické kategorie. Další je rozbor fonetický, kde jsou jednotlivé hlásky ve slovech rozděleny podle hláskového systému. Předposlední je rozbor stylistický, kde jsou uvedeny funkční styly, které jsou v textu použity, a vyjmenovány prostředky, které daný funkční styl definují. V posledním, pragmatickém rozboru se práce zabývá hlavní myšlenkou textu, záměrem autorky a očekávanou reakcí čtenáře, dále se zabývá informacemi o autorce textu a o jeho původu, a uvádí i pragmatický rozbor všech ostatních rozborů.

12 Summary

Bachelor's work deals with an analysis of the text about travelling with rabbits. In analysis advances the work from pragmatic, syntactical, lexical, morphological and phonetic to stylistic analysis.

Syntactical analysis is represented by some graphs of simple and composed sentences according to dependence and valency syntax. In the next lexical analysis the work concentrates on used vocabulary, which divides according to frequency of use, according to inclusion to the linguistic structure of national language and inclusion to stylistic stratum, next according to the origin of the words and emotional and time sign. In work is introduced a short description of word-formation. The next analysis the work deals with is a morphological analysis. There are enumerated predominant used word classes and by some words there is for example mentioned their construction and their expressed morphological categories. The next is a fonetic analysis, where the individual phones are divided according to phonic system. The last but one is stylistic analysis, where the functional styles are mentioned according to which are used in the text, and there are enumerated the mediums, that define the functional style. The last is pragmatic analysis, it deals with a main idea of the text, with an intention of author and with an expected reaction of the reader, then it deals with informations about author of the text and about its origin and it presents even the pragmatic analysis of other analyses.

13 Klíčová slova

Syntaktický rozbor, lexikologický rozbor, slovotvorba, morfologický rozbor, fonetický rozbor, stylistický rozbor, pragmatický rozbor.

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
M.D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce
Evidenční list

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				